

SEVÂKIB-İMENÂKİB MEVLÂNÂ'DAN HATIRALAR

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

Fotoğraflar: Hasan Ali Göksoy

Ö N S Ö Z

Mevlevîlik mi?.. Hayır, Mevlevîlik kültürü. Yalnız Türk halkı değil, bütün milletler aydınlandığı ölçüde, Mevlevîliğin ruhî irfan ve asaletini benimsiyor. Mevlânâ hakkındaki çeşitli yayımların çokluğu ile her sene Konya ve çeşitli illerimizde, hatta Batı'da yapılan ihtifaller ve semâ' gösterileri bunun misâlidir. Peki neden?

Zamanımız dünyasında insanın en büyük ihtiyacı, ruhî özleyişlerini tatmin etmek veya başka bir deyişle gönül huzuruna sahip olmaktır. Bu hususu kimi insan kendi terbiye, bilgi ve görgüsünde yahut, kendisinden sonra gelecek nesillerin bile gönüllerini tatmin edebilme yaratılışına sahip kimselerin manevî kudretinde bulur. Kimi insan da bunları ve kendi aslındaki güzellikleri anlamaktan yoksun, manevî sandığı yanlış yollara sapar. İşte o zaman, günümüzün medenî ve ahlâkî görüşlerine ters düşen ölçsüz ve üzücü durumlar ortaya çıkar.

Mevlânâ'ya artık şeklen değil, ama kalben bağlı olanlar kendilerini tatmin olmuş görüyorlar. Bu husus, XX. asır Türkiye'sinde en değerli ruhî kazançtır. Bunun ispatı, 700 yıllık Mevlevî medeniyetinin rehber, düstur ve kitaplarının revaçta olmasıdır.

Mevlevîlik hakkında birkaç söz

Mevlevîlik, İslâmî kaidelerin iyi karşıladığı ve İslâmiyet kadar eski an'anelere sahip on iki tarikattan biri olup, yedi asırlık bir tarihe sahiptir. Hz. Mevlânâ'nın 1273'te vefatından sonra Konya'da, oğlu Sultan Veled tarafından, babasının felsefesi sembolleştirilerek kuruldu. Usûl ve erkânı sınırlandırıldı. Mevlânâ hanedanının erkek tarafından gelen ve *çelebi* denen erkânı, sırasıyla ve dürüst şartlarla tarikatın şeyhliğini ve şifahî tüzüğünü devam ettirdiler. Konya'daki dergâhta *ser-tabbah* (aşçıbaşı) denen ve baş mürşîd sayılan dedelerin yanında binbir gün çile çıkarıp pişen (olgunlaşan) dervişler, merkezin onaylaması ile herhangi bir şehirde tekke açıp şeyhlik yaptılar.

Mevlevîlik hem halk'a ve hem de aydınlara açık bir tarikattı. Gayesi, insanın doğuşundaki iyi tarafları olgunlaştırmaktı. Tekkelere bağlı dervişler, dedeler ve şeyhlerin rabitalı, İslâmî disiplin sahibi, bilgili ve örnek insan olmaları cemiyeti memnun eder, onlar gibi olma yollarının kendilerine her zaman açık olmasından sevinç duyarlardı. Mevlevîliğe intisabın yegâne şartı, İslâm şeriatına uymak ve Mevlevîliğin hususî kaidelerine riayet etmektir. İçine Mevlevîlik ateşi düşüp dergâhlara koşan kimseye üç yol açıktı:

1. Çile çıkarıp dede olmak dileyenlere: "Dervişlik kolay değil, demir leblebidir. Ne çiğnenir, ne yutulur. Yol uzundur, tam binbir gün. Yoruldum demeden söyleneni yapacak, herşeye 'Eyvallah!' diyecek ve kimseden şikâyet etmeyeceksin! Şeriata muhalif hareketin olmayacak!" denirdi.

2. Yalnız semâ'a girip derviş olmak isteyenlere, Mevlevîlik örf ve âdetinden çıkmadan, kâinatın seyrine uyup semâ' etmek ve dervişlik vecibelerini yerine getirmek düşerdi.

3. Dede veya derviş olmak gayesiyle değil de, onların arasında bulunup ruhî hallerinden istifade etmek, Mevlânâ'nın sohbetlerinden feyiz almak ve onların

kaidelerinin haricine çıkmamak üzere intisap edenlere ise Mevlevîliği seven anlamına *muhib* derlerdi.

Bunların her üçünü bir arada yapmaya karar verip sebat edenler çoktu. Hayatları boyunca Mevlevîliğin yüksek içtimâi ahlâkını sürdürürler ve cemiyette özel kıyafetleri ile görünmeseler bile, hal ve tavırlarıyla Mevlevîliklerini yalnız lisanen değil şahsiyetleri ile (de) belli ederlerdi. Ciddiyet, vazife-şinaslık ve dürüstlikle ruhî tekâmülde zamanlarında cidden örnek olmuşlardır.

Mevlevî tekkelerinin en yoğun buldukları yer İstanbul'du. Âdeta burası Mevlevîlik merkezi idi. Münevverler ve her sınıf halk, aradıklarını burada buluyorlardı. Bu tip yerler âdeta birer sanat akademisi idiler. Daima ilerleme gösteren Türk musikisini burada dinleyip anlıyor, edebiyat meraklıları aradıklarını burada buluyorlardı. El sanatları ile meşgul bazı dervişler, eğer dede iseler, kendilerine tahsis olunan odalarda güzel yazı (hüsn-i hat), kalem makta'ları ve bazı fildişi oyma işlerini merakı olanlara belirli günlerde öğretiyorlardı. Mevlevîler feyz'in, yani ruhî inkişafın bir keramet olduğuna inanırlardı. Dergâha giren en cahil insan bile her hususu anlamaya çalışır, edeble konuşmasını öğrenirdi. *Mesnevî* takrirlerini dinler, İslâmî terbiye ve ruh âlemimizden irfan hissesini alır, cemiyette dürüst ve seçkin bir insan haline gelirdi.

XIX. asrın ortalarına doğru tekkelerde şeyhlik babadan oğula geçmeye başladı. Bu durumu; kâmil, fâzıl ve bir büyük zât olan Kuşadalı İbrahim Efendi şöyle değerlendirir: "Artık tekkelerden feyz kalktı".

Bu söz tekkelerin sonunun geldiğini belli ediyordu. Nitekim kapandı tekkeler. Fakat Mevlânâ'nın 700 yıl önceki bir sözü gerçekleşmiş ve Konya'daki Hz. Mevlânâ Âsitânesi kapanmamıştır. Hâlâ gönüller onun sevgisiyle dolup taşmaktadır. Eskiden Mevlevîliğe ait yayınlar bugünkü kadar çok değildi. Tarikatın ruh ve mânâsı gönüllere pek kolay aktarılamıyordu. Mevlânâ'nın neslinden gelen Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk ve emsalinin ilk teşebbüsleriyle bu konuda yayın yolu açıldı. Bugünün nesli eskilere nazaran Mevlânâ'yı daha iyi anlayabiliyor. Onun cemiyet yaşayışında saadet yolunu açan fikirlerine sahip oluyor. Artık Mevlevîlik rejimini ihyaya lüzum yoktur. Ama hepimize, hiçbir garaz ve ivazı olmayan Mevlânâ'lık yolu açılmıştır Bu kolay ve külfetsiz bir yoldur. Hem zamanımıza da çok uyar. Ortaya koyduğu ruhî ve ahlâkî kaideler o kadar yenidir ki; kendisini bu yolda yetiştirmeye çalışacak olanlar bunun ne kadar doğru olduğunu anlayabilecek seviyeye varmışlardır. Biz bugünkü müspet anlayışla Mevlânâ'ların çoğalmasını istemekteyiz. Bunlar herhangi bir tekkeye bağlı olmadan, asrımıza en uygun, sevgi ve bağlılık yollarıyla herkese açık ilerleme yolunu tutmuş kimseler olmalıdır. Herkes nasıl bir kudret-i külliye'ye bağlı olduğunu, kendi iç hüviyetini görebilmelidir. Uzay ve atom devrinde bunu benimsememiz, kolaylıkla tekâmül etmemizi sağlayacaktır.

Mevlânâ'nın hayatına bir nazar

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî cidden değerli bir anne ve babadan 1207 yılında Horasan'ın Belh şehrinde doğmuştur. Nüfusu tamamen Türk olan Belh'te babası Sultânü'l-Ulemâ Mehmed Bahaeddin Veled, çok sayılan ve sevilen bir âlim olup, soyunun Hz. Ebû Bekir'e dayandığı söylenir. Annesi ise Harezmsahlılar sülâlesinden gelir. Sultânü'l-Ulemâ, oğlu Celâleddin 5 yaşında iken Belh'ten ayrılır. Hicaz'a, Şam'a giderler ve Diyar-ı Rûm'a (Anadolu'ya) gelirler. Malatya ve Erzincan'a, oradan da Karaman'a gelip yerleşirler. Karaman'da Mevlânâ'nın annesi ölür ve buraya gömülür. Son Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubat'ın davetiyle Konya'ya gelip yerleşirler. Bahaeddin Veled hayatı boyunca muhafaza ettiği Sultânü'l-Ulemâ'lık payesi ile

Konya'da müderris olur ve bir medresede otururlar. 1231'de Sultânü'l-Ulemâ ölür ve şimdi gömülü bulunduğu yere defnedilir.

Mevlânâ Celâleddin, etrafında bulunanların ve bu arada Seyyid Burhaneddin Muhakkık-i Tirmizî'nin gayret ve irşâdları ile tasavvufa meyleder, bilgisini genişletir. 1244'te Konya'ya gelen Tebrizli Şemseddin ile karşılaşır. İki uzun süre ilâhî sohbetlerde bulunurlar. Hayatı, Mevlevîlik yolunun esasları olur. Bu tarikatı oğlu Sultan Veled kurar ve teşkilâtlandırır. Mevlânâ'nın ilk halefi Hüsameddin Çelebi'dir. Sonra onun yerine oğlu Sultan Veled ve onun oğlu Ulu Arif Çelebi geçerler. Mevlânâ görünen hayatından 1273'te ayrılmış ve babasının yanına gömülmüştür.

Mevlânâ'nın en büyük eseri, kırk yedi bin beyitli altı cilt *Mesnevî*'dir. Ayrıca otuz bin beyitli *Divân-ı Kebîr*'i, *Fîhi mâ-fih*'i ve kendisinden feyz alanların topladığı *Yedi Meclis* adlı eserleri vardır. Mazbut esaslara, Kur'an-ı Kerîm'e ve Peygamberimiz'in hadislerine bağlı ahlâkî yorumlar, fıkralar ve menkıbelerle dolu olan *Mesnevî*, Türkçe'ye Süleyman Nahîfî tarafından manzum olarak çevrilmiştir. Nicholson tarafından İngilizce'ye ve sonra diğer Avrupa dillerine tercüme edilmiştir. Ayrıca dilimizde birçok değerli şahsın tercüme ve şerhleri vardır.

Mevlânâ'nın hâtıraları ve menkıbeleri, vefatından sonra oğlu Sultan Veled ve torunu Ulu Arif Çelebi'nin Ahmed-i Eflâkî'ye telkinleriyle toplattırılmış ve Farsça olarak yazılmıştır. Sonra bu ve emsali toplamalar aynı dilde kısaltılarak *Sevâkıb-ı Menâkıb* (Menkıbelerin Yıldızları) adlı bir eser meydana getirilmiştir. Farsça yazılmış olan eser Türkçe'ye Mesnevîhan Mahmud Dede tarafından XVI. asırda açık ve güzel bir dil ile tercüme edilmiştir. İlerde tekrar temas edeceğimiz gibi, bu tercümenin müteaddit yazma nüshaları mevcuttur, resimli nüshası ise iki tanedir. Ben bu eserin, Amerika'da Morgan Library'deki ve Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki iki resimli nüshası ile, dostumuz sayın eczacı Uğur Derman'da bulunan bir resimsiz nüshasını karşılaştırdım. Gönül isterdi ki *Sevâkıb-ı Menâkıb*'in başka resimli nüshaları da bulunsun. Biz, eser ve tercümesi hakkında gerekli malumatı bundan sonraki bölümde incelediğimiz için burada tekrara lüzum görmüyoruz. Elinizdeki kitapta mevcut olan yirmi iki resim, zaten eserin ruh ve mânâsını açıklamaktadır. Ayrıca, her resmin karşısına, orijinal nüshadaki metni aynen, kısa bir izahatla birlikte koymakla yetindik.

Cumhuriyetin 50. yılında, Anadolu Türk-İslâm mistiğinin en büyük temsilcisi olan Hz. Mevlânâ, sanki zamanın üzerinden aşarak günümüze varıyor ve istikbâle bakan dinamik Türk gençliğinin manevî desteği oluyor; “muasır medeniyet”e erişmenin gerekçesini hazırlıyor. Bu açıdan cumhuriyetin 50. yılını idrak ettiğimiz bu senenin,¹ Hz. Mevlânâ'nın ölümünün 700. yılına tesadüf etmesi, manevî birliğimizin bir ifadesi olarak karşımızda durmaktadır.

Bunun yanında, metnin tanzimi üzerinde yardımlarını eksik etmeyen, değerli Doç. Dr. Aykut Kazancıgil'e, resimlerin çekilmesinde hizmeti büyük olan, sanatkar fotoğraf uzmanı Hasan Âli Göksoy'a, elinizdeki bu güzel kitabın basılmasına büyük itina gösteren Kâğıt ve Basım İşleri A.Ş. müessesesine ve yöneticilerine teşekkürü bir borç bilirim.²

İstanbul

¹ İlk baskı tarihinde. Bugünse seksen üçüncü yıldır. (Yay. Haz.)

² İlk baskıda şu iki teşekkür yer almaktadır:

“Emsali az görülen bir anlayışla, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak, Türk sanatının bu mümtaz eserini bastırmaya karar veren, tıp ve sanat âlemimize armağan eden ORGANON İlaç Firması'na ve yetkililerine ne kadar teşekkür etsek azdır”.

“...Elinizdeki bu güzel kitabın basılmasına büyük itina gösteren Kâğıt ve Basım İşleri A.Ş. müessesesine ve yöneticilerine teşekkürü bir borç bilirim”. (Yay. Haz.)

İ Ç İ N D E K İ L E R

1. *Sevâkıb-ı Menâkıb*'in Farsçası
2. Mesnevîhan Mahmud Dede hakkında kısa bilgi
3. *Sevâkıb-ı Menâkıb* tercümesi
4. *Sevâkıb-ı Menâkıb*'in diğer nüshaları
5. Birleşik Amerika'daki nüshalar
6. *Tercüme-i Sevâkıb* bölümleri
7. Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki *Sevâkıb-ı Menâkıb* tercümesi nüshasında resimleri olan menkıbeler
8. Minyatürlerin evsafi
9. Tabloların fihristi
10. Resimler ve izahları

1. *Sevâkıb-ı Menâkıb*'in Farsçası

Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü müdürü, değerli âlim ve fâzıl, Dr. F. N. Uzluk'un, İran'ın kıymetli âlimlerinden, Bedü'z-zaman Furûzanfer'in *Mevlânâ Celâleddin* adlı eserini Türkçe'ye tercüme ederken ilâve ettiği notlardan öğreniyoruz ki *Sevâkıb-ı Menâkıb*'da, Eflâkî Dede'nin bu çok geniş ve mühim menâkıbında, şeriatın dış buyruklarına uygun olmayan yerleri, Hemedânlı Abdülvâhab bin Mehmed Dede çıkarıp, yine Farsça olarak kısaltmıştır.

2. Mütercim Mesnevîhan Mahmud Dede hakkında kısa bilgi

Konyalı “Derviş Mahmud Mesnevîhân-ı Hüdâvendigârü'l-Mevlevî”, meşrebi itibariyle şeyhi ve senedi saydığı Abdüllâtif bin Şeyh Sinan Dede Mevlevî'ye intisap ile on beş yıl hizmet eder. Sonra Kabe'ye gider, avdetinden sonra şeyhi ölür. Şeyhinin biraderi Abdülkerim bin Sinan Dede, Konya dergâhına şeyh ve Mesnevîhan olur. Derviş Mahmud on yedi sene bu zâta hizmetten sonra 983'te (1575) Mevlevî icazeti ve hilâfet alır. İkinci şeyhi de ölünce garip, yetim ve kimsesiz kalır. İhtiyarı olmadan Recep guresi (Recep ayı'nın ilk günü) 997'de (1589) İstanbul'a gelir. Azîz-i Uhrevî diye meşhur Şem'î Efendi'den, Mevlevîliğe dair eserlerin rağbette olduğunu öğrenir.

Şeyh Ahmed-i Eflâkî'nin, mürşîdi olan Çelebi Feridüddîn Arifî (Ulu Arif Çelebi) Hazretleri'nin iltifat ve irşâdları ile topladığı *Menâkıbü'l-Ârifîn* adlı eserinden, Abdülvâhab bin Mehmedü'l-Hemedânî'nin yaptığı kısaltılmış Farsça toplamayı tercüme etmeyi düşünen Mahmud Dede, tasavvurunu III. Sultan Murad'ın yakınlarından, fakirler muhibbi ve zayıfların mürebbiyesi Zeyrek Ağa'ya söyler. O da bir münasebetle padişaha arzeder. Padişah, “Mahmud Dede yine Konya'ya, Mevlânâ Âsitânesi'ne varıp, benim için de huzûrda dua etsin, gönül huzuru ile tercüme yapısın ve hitâmında yine İstanbul'a gelsin!” der. Maddeten de kendisini fakirlikten kurtaracak derecede taltif eder. Bunun üzerine Mahmud Dede Konya'ya döner ve tercümeğe başlar. 998 Zilkadesi'nde (1590) tercümeği dokuz bap ve fasıllarda bitirerek İstanbul'a getirir. Bir sureti hattata yazdırılır, hikâyelere ait yirmi dokuz minyatürle süslenir ve Mevlânâ'ya âşık, kemâline ve kerametine, hakkında yazılanlara rağbeti fazla olan III. Sultan Murad'a takdîm olunur ki bu nüsha halen, fişinde yanlışlıkla:

“*Mahzen-i Esrar-ı Nizamî*”

yazılı olarak ve M. 476 numara ile kayıtlı olup, New-York'ta Morgan Library'de bulunuyor.³

1958-59 yılları arasında, Birleşik Amerika'da Columbia Üniversitesi ziyaretçi profesörü bulunduğum sırada pek çok defalar bu şahane nüshayı hayranlıkla tetkik ettim ve notlar aldım. Konya Mevlânâ Müzesi'ne ve Prof. Dr. F. N. Uzluk'a bildirdim. Onlar da fotokopilerine ve renkli örneklerine sahip oldular.

Bu nüshanın padişaha takdiminden on iki sene sonra, tercüme eden Mahmud Dede 1011 (1602) tarihinde ölmüştür. Hakkında başkaca bir bilgiye sahip değiliz.

3. *Sevâkıb-ı Menâkıb* tercümesi

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshalar:

Revan Odası K. No: 1479, basılı katalog: R. 1068, 289 varak, 22 minyatürlü. Başlığı tezhipli. Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ; yazı: nesih, beher sahife 17 satır. Bâblar mavi, fasıllar ve âyetler kırmızı mürekkeple. Nakiller altınla işaretli. Baş tezhibi XVI. asır klasik tarzında. Güzel, harekesiz, okunaklı nesih. Zilkade 1007'de (1599) yazılmış.

Kâğıtları: 17x27 ebadında kalın Hind âbâdisi. Yazı ebadı 16x10. Altın cetveli 22 resim 17x27 içinde muhtelif büyüklükte. Minyatürler İstanbul Türk ressamlarınınındır. Fevkalâde vukufu olan kimseler tarafından çizilmiştir. Resimler metne uygundur. Sâde ve zarif olarak renklendirilmiştir. Ahenkleri harikuladedir. Cetvellerindeki yeşil boya hizasından kâğıtları yanmıştır.

Bu nüsha Ahmed isminde bir zâtın hususî kitaplığına geçmiş. İmzası ve mührü var. Ayrıca I. Sultan Mahmud'un vakfı olduğu, mühründen belli. İşte bu nüshanın resimlerini yayınlıyoruz.

T. S. M. Revan Odası'nda No: 458, Basılı Kat. No: 2194, “Şerh-i bâzı ebyât-ı Mesnevî” diye kayıtlı; noksan, Menâkıb-ı Hazret-i Mevlevî nüshası da, aslında *Sevâkıb-ı Menâkıb* tercümesi olan diğer bir yazmadır.

4. Diğer nüshalar

Mahmud Dede'nin *Sevâkıb* tercümelerinin bazı nüshalarına nazaran kelime farkları gördüğümüz bu nüsha açık farkla tercüme edilmiştir. Kütüphanelerimizde çok sayıda resimsiz nüshaları vardır. Prof. F. N. Uzluk'un evindeki kütüphanesinde dört ayrı yazması mevcuttur. Yine B. Furuzanfer, Farsça *Mevlânâ Celâleddin* adlı matbu eserinin önsözünde “Mesnevîhân Mahmud Dede'nin 998'de (1590) yazdığı Türkçe *Menâkıb*: Bahislerinin çoğu Eflâkî rivayetine dayanmaktadır. Bu kitap Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinden Zeynelabidîn Rehberî tarafından Farsça'ya tercüme edilmiştir” demektedir.

Tahsin Yazıcı, *Ariflerin Menkabeleri* ismiyle 1953'te tercüme edip Milli Eğitim Bakanlığı'nca neşredilen, Ahmed-i Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifin* adlı eserinin önsözünde (c. I, s. XCVIII) şöyle diyor: “Hemedânî Celâleddin Mehmed tarafından, aslından ihtisar edilerek yeniden yazılan ve *Sevâkıb-ı Menâkıb* adı verilen nüshadan ilk önce bazı tadillerle Derviş Senâî Halil (öl. H. 850 - M. 1447) tarafından; sonra da 997'de (1589-90) Konya'dan İstanbul'a gelen Derviş Mahmud Mesnevîhân tarafından yapılan tercüme. Muhtelif nüshaları için bkz. H. Ritter - *Philologica XI Der İslâm*, c. XXVI, s. 131”.⁴

³ Nizamî, *Mahzen-al-Asrar*, treatise of secrets in Persian. Turkish XVIII the Cent. Nüshayı 5, 17 ve 30.XII.1958 tarihlerinde üç defa gördüm. Bu hatayı bildirdim. “Eser, *Sevâkıb-ı Menâkıb* tercümesidir, XVI. asra aittir” dedim. “Düzeltiliriz” dediler. 23.VII.1959'da tekrar ve 3,5 saatlik tetkikimde gördüm ki maalesef düzeltilmemiş.

⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, Şark-İslâm Klâsikleri için yardımcı eserler: 2, İstanbul, 1963.

5. *Sevâkıb-ı Menâkıb* Tercümesi, Birleşik Amerika nüshaları

Birleşik Amerika'da gidebildiğim kütüphanelerde iki *Sevâkıb-ı Menâkıb* tercümesi gördüm.

1. Morgan Library'deki nüshada 27 tablo vardır. Topkapı Sarayı Kütüphanesi resimli nüshasında ise 22 tablo vardır. Bunların dördü aynı mevzularda ve 45 resim değişik konulardadır. Yani her iki nüshadaki resimler bazan aynı, bazan da ayrı mevzulara aittir. Neşrettiklerimizle birbirini tamamlaması için New-York'taki nüshanın resimlerinin listesini veriyoruz :

1. Sultânu'l-Ulemâ'nın va'zı.*
2. Sultânu'l-Ulemâ'nın, bir zalime mübarek asası ile vurmak istemesi.
3. Hazret-i Peygamber'in huzurunda.
4. Hallâc-ı Mansur'un ber-dâr edilmesi.
5. Kasaplar ve öküz hikâyesi, "Öküz'ün, Mevlânâ'ya dehâleti".*
6. Avc bin Unk hikâyesi.*
7. Mevlânâ'nın Kasap namında bir nediminin hikâyesi.
8. Hazret-i Mevlânâ'nın, öleceği zamanda fakirlerin tamamını istemesi.
9. Hazret-i Mevlânâ'nın hastalığı ve cenazesi (Mevlânâ yatakta, 10 sikkeli, 2 destarlı zât. Sarıklı 2 âlim, birisi hekim olmalı).
10. Ahî Ahmed Şâh'ın ziyareti. Sultan Bayezid oğlu Yavuz'un Konya'ya girişi, Mevlânâ dergâhı ve dervişleri, Konya kalesi ve topları.
11. Bir mecliste, şeytan hakkında sözleri.
12. Hazret-i Mevlânâ'nın, Hüsameddin Çelebi'ye ifrat muhabbeti hikâyesi, birlikte resimleri ve bir meclis.
13. Hazret-i Peygamber'in huzurunda, (Peygamberimiz'in yüzü örtülü. Peygamberimiz'in *Mesnevî*'yi beğenmesi. Hüsameddin Çelebi'nin rüyasının resmi).
14. Hazret-i Çelebi Hüdavendigâr'ın, vefatından sonraki hilâfeti zamanına ait resim.
15. Hazret-i Mevlânâ ahibbâsından bir civanın Mısır'a seferi.*
16. Konya'da Hazret-i Mevlânâ'nın münkiri hikâyesi.
17. Pervane, Hazret-i Mevlânâ'nın huzurunda.
18. Şid Aleyhisselâm hikâyesi.
19. Bir azize, maişet darlığından şikâyet eylemesi.
20. Mevlânâ ve Şeyh Evhadüddin.
21. Akîbinde bunun devamı ve bir semâ' sahnesi.
22. Mevlânâ'nın, Hamza-i Nâyî isimli dervişinin dirilmesi.
23. Sultânu'l-Ulemâ'nın vefatından sonra Mevlânâ'nın Şam'a azimetini.
24. Kadı Seraceddin Urmuvî ile bir sahne.
25. Mevlânâ'yı Kayseriye'den Pervane'nin hizmetine risale emreylemesi.
26. Şems-i Tebrîzi buyurdu ki: "Bu gece vaktinde Mevlânâ'yı görüp, *Küllî şeyhin hârikün illâ vecheh...*" resmi.
27. Ahî Sıddık derler bir şahsın, Emîr Arif dünyaya geldiği gün bir oğlu dünyaya geldiği, resmi.
- Yirmi ikinci resim olan "Hamza-i Nâyî"den sonra, arada bir resim koparılmış, bir diğeri de çalınmıştır. Onların mevzuları da şunlardır:
28. Hazret-i Arif Çelebi bir gün türbe-i mukaddese-i Hazret-i Mevlânâ'da.

---

* Neşrettiğimiz nüshadaki resimlere benzeyenler.

29. Bir hamam sahnesi. Hoca Mevdüddin'in, bir maldâr hocayı Hazret-i Mevlânâ'nın hizmetine götürmesi.

Resimlerde şahıslar, İstanbul'dakinde olduğu gibi hep boyun atkılı. Keza, destar ve sarıklar çeşitli. Bu mükemmel nüshanın kabı kendisinin değildir. İstanbul'da yeniden ciltlenirken kâğıtları birkaç milim kesilmiştir. Talik yazılıdır. Hattatı malum değildir.

İkinci *Sevâkıb* tercümesinin resimsiz ve noksan bir diğer nüshasını, Birleşik Amerika'da Princeton Üniversitesi Kütüphanesi'nde "Els. 2104 T." numarada kayıtlı gördüm. 4.VI.1959 ve 17.IX.1959 tarihlerinde, üçüncü ve dördüncü gidişlerimde tetkik ettim. Nesih olarak yazılmış, 55 sahife. Sonunda sürh (kırmızı mürekkep) ile yazılıdır. Önsözünde:

"Bu fakîr-i pür-taksîr, perîşân-ı rûzigâr Dervîş Mahmud, Mesnevîhân-ı Hüdâvendigârü'l-Mevlevî meşreben ve Konevî mevliden... *Menâkıb-ı Sevâkıb*'dan intihâb edip Türkçe'ye tercüme eyledim ve teberrüken ismini *Tercüme-i Sevâkıb* koydum..." demektedir.⁵

6. *Tercüme-i Sevâkıb* bölümleri

Mütercim Mahmud Dede, ifadesine göre eseri 9 bölüme ayırmıştır. Her kısımda bir sultanın ahvalinden bahsediliyor.

Mevlânâ menâkıbı, *Sevâkıb* sahibi Hemedânî Abdülvahab'ın beyanına göre 10 bölümdür. Her bölüm iki fasla ayrılmıştır. Mahmud Dede'nin bölümleri :

- Bâb 1. Sultânü'l-Ulemâ Belh'li Bahaeddin Veled'in halleri ve tavırları,
- Bâb 2. Seyyid Burhaneddîn Muhakkık-i Tirmizî beyânı,
- Bâb 3. Hazret-i Mevlânâ'yı kerametleri,
- Bâb 4. Şeyh Şemseddin Tebrîzî mülakatı,
- Bâb 5. Şeyh Salâhaddin-i Zerkûb-i Konevî teslimiyeti,
- Bâb 6. Çelebi Hüsameddinü'l-Urmuvî teslimiyet ve sadâkati,
- Bâb 7. Sultan Veledü'l-Mevlevî,
- Bâb 8. Sultan Veledü'l-Ârifî (Ulu Arif Çelebi),
- Bâb 9. Hidâyet Çelebi Şemseddînü'l-Abidî (Abid Çelebi).

7. Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki *Sevâkıb-ı Menâkıb Tercümesi* nüshasında resimleri olan menkıbeler

- 22 tabloda kimlerin resimleri var:
- Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled
  - Mevlânâ Celâleddin (14 yerde)
  - Ahî Çoban
  - İstanbul baş keşişi
  - Muinüddin Pervane (2 yerde)
  - Bacu ve askerleri
  - Sultan Veled (3 yerde)
  - Avcı ibn Unk
  - Hazret-i Musa
  - Şeyh Şemseddîn-i Tebrîzî
  - Salâhaddin-i Zerkûb-i Konevî
  - Çelebi Arif (Ulu Arif Çelebi, 2 yerde)
  - Ahî Mehmed

⁵ Bu yazmada, "Cami-i Kebir-i Bedesten Kapısı ittisalinde sahhâf Kütahyalı İsmail" yazılı lâstik kitap mührü ile ve istampa mürekkebiyle basılı; içinde "Tel. İstanbul, 2252" işareti vardır.

- Sultan Mahmud Sevüktekin (Gazneli Mahmud).

8. Minyatürlerin evsafı

Zamanının ekâbirinden birine takdîm olunan bu nüshanın yazısı nesihledir. Türk ve İstanbul neshidir.

Minyatürler İstanbul'da Türk ressamlarının eseridir. Hepsi bir kişi tarafından yapılmayıp, müşterek çalışma mahsulü olduğu cihetle, imza yoktur. Mevzuların terkibi metne uygun ve çok sanatkârânedir. İşlenişindeki renk ahengi ve yüzlerdeki ifadeler değişik olup derin izler taşımaktadır. Hikâyeler okunup resimlere bakılınca, sahnenin gözler vasıtasıyla zihinlerde bıraktığı tesir çok kuvvetli ve daimidir.

Resimler çok serbest işlenmiş ve üzerlerinde lüzumsuz teferruata yer verilmemiş, lâkin arzu edilen tesire dikkat olunmuştur. Resimlerde incelik hususundan ziyade, sanat sadeliğine dikkat edilmiş ve serbest çalışılan mevzu cidden az ve uydurmalarından uzak çalışmalarla, tesir bakımından muvaffak olmuş.

Hiçbir sahifedeki tertip diğerlerine benzemiyor. Metin aralarında bunlar adeta birer tablo tesirini hissettirmekte ve mevzuya cidden canlılık vermektedir.

1918'den beri minyatür sanatı ile meşgul bir nâçiz fert sıfatıyla şunu söylemek isterim ki, tertipleri hazırlayan ressam, dikkate şayan ve herbiri üzerinde behemehal durulması icap eden bir surette, çok sadakatle çalışmış ve adeta birer şaheser vücuda getirmiştir. Her kim ise, bu zâtın görüş ve ihatasına hayret etmemek mümkün değildir. Levhaların üzerinde çalışan ressamlar, arzu ettikleri havayı vererek, sanatta ileri bir derecede olduklarını ortaya koymuşlardır.

Her noktadan bu eserle; XVI. asır sonunda sanat intibaları ile yetişen Türk ressamlarının sayılı eserlerinden birisine 22 tablo ile sahip bulunuyoruz. Bunları Türk resim tarihinin mükemmel ve muvaffak olmuş belgeleri sayarım. Ressamların isimleri yoktur. Fakat eserleri Türk zevk ve sadeliğinin örneğidir. Herbirinin ayrı ayrı değerleri çoktur. Bunu sanat mazimiz için kazanç telâkki ederim.

9. Tabloların Fihristi

1. Konya'da şehir musallâsında Sultânü'l-Ulemâ'nın va'zı (V. 14b.)
2. Hazret-i Mevlânâ'nın belindeki kemeri bir âmâ dilenciye vermesi (V. 35a.)
3. İstanbul'dan gelen baş keşişin Mevlânâ ile karşılaşması (V. 54b.)
4. Mevlânâ'nın mum'u dinlendirmesi ve tekrar üflemeyle aydınlatması (V. 82b.)
5. Hacda kervanı kaçıran bir Konyalı yolcuya Mevlânâ'nın hikmeti (V. 88a.)
6. Bacu'nun Konya'yı askerleri ile muhasarası, ileri sürdüğü şart, kabul olunarak çekilmesi (V. 95b.)
7. Ticaret için İskenderiye'ye giden bir geminin kurtulması için istimdat edilen Mevlânâ'nın yardımı (V. 101b.)
8. Bir semâ' sahnesi ve birkaç huysuza Mevlânâ'nın cevabı (V. 110a.)
9. Mevlânâ'nın ailesi ile Ilıca'ya gidip su meleşini affetmesi (V. 114a.)
10. Mevlânâ'nın, yıkanan fakirlere "Mevlânâ'lık bu cemiyette kimindir?" sözünü izahı (V. 132a.)
11. Mevlânâ'nın Sultan Veled'i bir ikazı (V. 135a.)
12. Mevlânâ'nın huzurunda hasis vezirin başına gelenlerin hikâyesi (V. 146b.)
13. Mevlânâ'nın, bir gün ziyaretine gelen Muinüddin Pervâne'yi mahsus bekleterek; iş için yanına gelip bekleyenlerin ıstırabını anlatma dersini vermesi (V. 166b.)
14. Kasapların elinden kaçıp Mevlânâ'ya sığınan bir öküzün macerası (171a.)
15. Hazret-i Musa ile dev adam Avc ibn Unk fıkrası (V. 176a.)

- 16.Şems-i Tebrîzî'nin şehid edilmesi (V. 215a.)
- 17.Hazret-i Mevlânâ ile Salâhaddin Zerkûb Konevî (V. 219b.)
- 18.Çelebi Arif çocuk iken (Ulu Arif Çelebi) Hazret-i Mevlânâ'nın kucağında (V. 238a.)
19. Hazret-i Mevlânâ'nın oğulları Sultan Veled ve Alâeddin'in götürülüp getirilmesi (V. 246b.)
- 20.Ulu Arif Çelebi'nin, Sivas'ta Ahî Mehmed Çelebi'yi mânen tedavi etmesi (V. 261a.)
- 21.Ulu Arif Çelebi Amasya'da, gurur mey'inden mest olunmaması (V. 275b.)
- 22.Hakîm Senâî'nin tövbe sebebi (V. 279b.)

RESİMLER VE İZAHLARI

Fasl-ı Hâmis der beyân-ı kerâmât ve teferruat.

Böyle naklolunur ki:

Sultânü'l-Ulemâ'nın Ahî Natur derler bir pîr mürîdi vardı. Yüzon yaşında idi. Anlar haber verirler ki, Sultan Alâeddin bir defa iltimas eyledi ki Sultân-ı Ulemâ nasihat buyura. Kabul edib buyurdular ki: Camilerde kürsü peyda eyleyeler. Temam hazır olub etraftan bî-nihâye halk cem' olub, azîm kesret vâki' olub. Mahrûse-i Konya'da Hazret-i Mevlânâ Âsitânesi'nin kurbünde ol tarihte şehir musallâsı ol mahalde imiş. Kürsü konulan yerden, musallânın etrafında olan kabirler görünür imiş. Tezkîr-i va'za şuru' mahallinde hafızlar, "el-Karia" sûresini kıraat eylediler.

Sultânü'l-Ulemâ tefsirinde kıyametin ahvâlini ve ehvâlini ve a'mâle olıcak ivazları ve haşr ü neşrin sıhhatine ve hakikatine müteallik maanî ba's edüb müessir kelimat buyurdu. Zîrâ kuvvet-i velayeti ile ma'lûm olmuş idi ki meclisde haşri münkir bâzı kimesne hâzır idi. Anların inkârını izâle için tahkik mahallinde ihtimam eyledi. Meclisin germiyetinden, gözyaşları ırmak gibi revân oldu. Hatta iki kabir şakk olub, medfûn olan âdemler haşr olub hayat buldular. Kefenleri boyunlarında sarılmış idi. Nutka gelib dediler ki:

"Eşhedü en lâilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh. Eylediğin tahkika biz şahidiz. İste haşr olub şahadet eyledik"

deyüb yine mezarlarına dâhil oldular. Mezar dahî kavuşdu. Şimdiki zamanda dahî ahalî-i Konya tâyin edüb, Şâhidler Mezarı'dır, deyüp ta'zim iderler. Meclis ahar olub duaya şuru' zamanında cümle mezardan ikişer el çıkub, aşikâre "âmin" dediler. Havass ve avam görüb avazların istima' eylediler. Nicelerin akılları zail oldu ve inkâr-ı haşr edenlerin nicesi ikrara geldi.

Hazret-i Mevlânâ'nın babası Sultânü'l-Ulemâ Konya'da, şehir mezarlığı yakınında bir hutbe verir, imân etmenin ve birlik olmanın önemini anlatır. Kıyamet gününün mana ve dehşetinden bahseder. O esnada iki mezar açılıp ölüler çıkar ve Sultânü'l-Ulemâ'ya şahitlik ederler. Kur'an-ı Kerim'den "el-Karia" sûresi okunur ve dua edilir. Mezarların hepsinden ikişer el çıkar ve bütün ölüler, "âmin" derler. Bu yer hâlâ, "Şahitler Mezarı" diye anılmaktadır.

Sultânü'l-Ulemâ manevî kudreti ile, halk arasındaki inancı olmayan birçok kişiyi ikna eder.

Böyle naklolunur ki:

Bir gözsüz, daima **Hazret-i Mevlânâ aşkına** diyüb, sâiller âdeti üzere her kişiden bir nesne isterdi. İttifak Hazret-i Mevlânâ'ya rastgeldi, cerr eyledi. Hazret'in belinde bir kemeri var idi. Ol sâile verdi.

Ahî Çoban nâmına ayandan, “Ol âmâya yüz altun vereyim ol kemeri bana versin” dedi. Kabul etmeyüb, “Bin altun olursa da vermezim. Vasiyyetim oldur ki, süt-re-i âhîret idinem” deyüb, ol gece ağlayup, “Ya rabbe'l-izze! Benim canımı al” deyüb dua eyledi. Hikmet-i ilâhî, ol gece vefat eyledi. Ahî Çoban, anın teşhiz ve tekfinini tedarik edüb tamam izzetle defneylediler. Nâm-ı Hüdavendigâr'ı sıdk ile şefî' edinüp dünyevî ve uhrevî muradâtından isteyen, mahrum olmaz. Hem âmâ muradını bulup ve hem Ahî Çoban...

Kör bir dilenci, her zaman “Hz. Mevlânâ aşkına!” diyerek sadaka isterdi. Bir gün ona rastladı ve sadaka istedi. Hz. Mevlânâ belindeki kemeri çıkarıp dilenciye verdi. Ahî Çoban adında “gözleri gören” birisi, kemeri yüz altına almak istedi. Dilenci: “Bin altına bile vermem, son yolculuğumda örtüm olsun dilerim” dedi. Gece ağlayarak, canını alması için Allah'a yalvardı ve o gece öldü. Cenazesini Ahî Çoban kaldırdı.

Hz. Mevlânâ'ya sadâkatle inanıp, onu kendine şefaatchi bilen, hem bu dünyada, hem öteki dünyada dileğine kavuşur. Büyüklüğünü anlamak için gözleri görür veya görmez olmak birdir.

Tevazu-ı Hazret-i Mevlânâ bahsinde:

Böyle naklolunur ki:

Konstantiniyye'de bir keşiş var idi. Cemi'-i Rûm'da ve Frenk'de olan ruhbanlar nisbetlerini mezbur rahibe eylemiş idi.

Hazret-i Mevlânâ'nın tevazu' ve dervişliği sadâsını işidüp hizmete yetişmek arzusuyla Konya'ya geldi. Şehir ruhbanları istikbal edüb izzet ve ihtiram ile alup götürürler iken, ittifak Hazret-i Mevlânâ'ya düş olup, bilesince olanlar haber verdiler ki, “İşte Hazret-i Mevlânâ bu gelen Sultân'dır”. Ol hüd Hazret-i Mevlânâ'nın mülâkâ(tı) arzusuyla gelmiş idi.

Hizmetine vâsıl olıcak tapu kıldı. Mukabelesinde Hazret-i Mevlânâ dahi oncileyin eyledi. Velhasıl mabeyinde otuz nöbet, rahib baş yire kodı. Her başını kaldırdıkça Mevlânâ'nın başını yerde gördü.

Âhir, rahibe bir hâlet olub, feryâd eyleyüb bî-ihhtiyar cümle tevabi'i ile Hazret-i Mevlânâ'nın ayağına düşüp müslüman oldular. Ba'dehû, Hazret-i Sultan'dan suâl eylediler ki: “Bir kişiye çâk bu mertebe eylemek ne sebebdir?” Cevab buyurdu ki:

“Hazret-i Resulullâh Sallallâhü Aleyhi ve Sellem, hadîs-i şerifinde buyurmuşlardır.”

el-Hadîs:

Tûbâ li-men razekahullâhu cemâlen...⁶

“Pes eğer Allah-ü Tealâ'nın kullarına tevazu' etmeyüb, ya kime eyleyelim; ol gûnâ tevazu'dur bu mertebe te'sîri olub bu mertebe merdleri îmâna getiren” deyüb cevap verdikten sonra, Sultan Veled Hazretleri'ne buyurdular ki:

“Bugün bu rahib kasdeyledi ki bizde olan dervişliğe ve tevâzu'a galebe eyliye, bizim elimizden ala. Lillâhi'l-hamd, biz anın elinden aldık. Zîra bize Sultân-ı Enbiyâ'dan (s.a.v) mirasdır. Kaadir mi olur ki elimizden alabilip galebe eyleye” deyüb, beşâset gösterip fıkara ve ahibbâsına tenbih ve irşâd buyurdu.

⁶ “Allah'ın kendisini cemâl ile rızıklandırdığı kimseye ne mutlu!” (Yay. Haz.)

İstanbul'dan ünlü bir rahip, Hz. Mevlânâ'yla görüşmek için Konya'ya gelir. Karşılaştıklarında, rahip selam vermek için eğilir. Hz. Mevlânâ da eğilir. Rahip başını kaldırdıkça Hz. Mevlânâ'nın başını eğilmiş görür ve otuz defa başını eğip kaldıran rahip, her defasında Hz. Mevlânâ'yı selâm makamında başını eğmiş bulur. Bu saygı ve alçakgönüllülük karşısında rahip ve beraberindekiler müslüman olurlar.

Davranışının sebebini soranlara Hz. Mevlânâ şu cevabı verir:

“Biz yüce Allah'ın kullarına alçakgönüllü ve saygılı davranmayıp kime davranalım? Hareketimiz onlara tesir edip, onları îmân'a getirmede mi? Rahip, bizim dervişlik ve alçakgönüllülüğümüzü elimizden almaya çalıştı; biz onun elinden aldık. Zira bu haslet bize Peygamber Efendimiz'den mirastır”.

Böyle naklolunur ki:

Muinüddin Pervane bir gece Hazret-i Mevlânâ'nın muhabbetine cemiyet edüb ekâbir-i şehîr cemîan anda hâzır oldular. Amma her gelen kimesne önüne bir mum yakdı. Âhır Hazret-i Mevlânâ geldi ve yârânına buyurdu ki: “Bizim önümüze bir küçük mum koyun!” Halk cem' olıcak Hazret-i Sultân'ın önünde olan mum'un küçüklüğünü teaccüb eylediler. Bâzı akli olmayan süfehâ' riya ve semâ'a hamleylediler. Hazret feraset ile bildi ve buyurdu ki:

“Bizim küçük hakirce mumumuz, sizin büyük mumların canıdır. Eğer kabul eylemezsen nazar edin!” deyû üf deyüb kendi mumlarını dinlendirdi. Ehl-i meclis tahammül edemeyüb havflerinden feryâd eylediler. Yine Hazret-i Sultan “üf” deyüb, kendi mumları rûşen oldu. Ahibba ve dostân şad ve hassâd ve düşmenân gam ateşinden yanub yakıldılar. Bu remz tesirinden semâ'a kalk(ıl)dı, sabah vaktine dek fariğ olmadılar.

Sabah gördüler, cümle mumlar yanup tamâm olmuş. Hazret-i Mevlânâ'nın hakîrce mumu evvelki hâlinde idi ve pervane etrafında dolaşub ağlar.

Ehlüllâhın mübarek nefeslerinde olan tesirin bilinmek lâzımdır.

Şehrin ileri gelenleri bir gece Hz. Mevlânâ'nın meclisinde toplandılar. Herkes kendi önüne birer mum yakdı. Hz. Mevlânâ ise önüne çok ufak bir mum yaktırdı. Bu hâl herkesin garibine gitti. Bazı akılsızlar riyakârca semâ' etmeye davrandılar. Hz. Mevlânâ dedi ki: “Bizim bu küçük mumumuz, sizin büyük mumlarınızın canıdır. İnanmazsanız bakın!” Ve kendi mumunu üfleyip söndürdü. Sonra yine üfledi, mum yandı. Bu hareketinden dostları şad oldu, düşmanları ise derde düştüler. Sonra herkes kendinden geçti ve sabaha kadar semâ' edildi. Sabah olunca gördüler ki bütün mumlar yanıp bitmiş ve Hz. Mevlânâ'nınki hâlâ eski haliyle yanmakta, etrafında da bir pervane dolaşıp ağlamaktadır. Allah Adami'nin alıp verdiği nefeste bile aydınlık vardır.

Böyle naklolunur ki:

Şeyh Mahmûd Sâhib-kırân dedi ki: “Bir kerre Konevî'lerden dahî Memâlik-i Rûm'dan bazı kimesne hac seferine gitmişlerdi. Müracaat vaktinde Konya'ya geldiler. Meğer Konevî'lerden bir civan bile haccetmiş idi. Hacıları bir bir alub Hazret-i Mevlânâ'ya getirüp mürîd ederdi. Ve yaran teaccüb ederlerdi. ‘Bu mertebe neden el verdi?’ deyû âhır sual eylediler. Cevap verdi ki:

“Bir gece beriyye’de hâb galebe edüb, kafile gidüb ben kalmışım. Uyanicek kafileden eser kalmayub, ne canibe gittiklerin bilmeyüb, bî-nihayet ağlayub, niyazlar eyleyüb, hatırım bir canibe karar idüb ikinci namazına dek gittim. Nâgâh bir sahraya rast gelüb anda bir çadır gördüm.

“Arzu edüb varınca gördüm, bir mehabetlû adam helva bişirir. Varub selâm verdim. Selâmım alub buyurdu ki: ‘Bir mikdar karar eyle’. Emrini yerine getirüb sual eyledüm ki: ‘Bu helvayı kime hazır edersin?’ Buyurdu ki: ‘Sultânü'l-Ulemâ oğlu Mehmed Celâleddin her gün bir kerre bu taraftan güzer ider. Ümid-varım ki bu helvadan bir mikdar tenâvül eyleye’ deyince bir saat geçmeden gördüm.

“Hazret-i Mevlânâ geldi. Ol azîz, helva tabağını önüne getürdi. Dahî Hazret-i Mevlânâ bir mikdar tenâvül eyleyüb, bana da verdi. Helvayı alub, Hazret’in mübarek dâmenine yapışub dedim ki:

“Konya şehrinden bir muhtacım. Allah aşkına bana destigîr ol. Kafileden kaldım”. Buyurdu ki:

“Çün hemşehrimiz imişsin, gam yeme” (deyip)* ‘Gözünü yum!’ dedi.

“Emrini kabul edüb (gözümü)* yumdum. Yine açtım gördüm ki, kafilede kendi refiklerim arasındayım. İşte bu hizmetler ki görürsüz, ol sebebdendir” dedi.

İmdi bu kıssadan hisse Konevî'lere kadar hâsıl olub, Hazret-i Mevlânâ'nın dünyada ve âhirette anlara şefik ve refik olduğuna şübhe kalmadı. Her kim Konevî'lere muhabbet ve ihsan eder, mahzâ Hazret-i Mevlânâ'ya ider, her kim ki esâret ider, yine ol Sultân'a bilüb lâyük olan ameli elden komamak lâzımdır.

Genç bir Konyalı hacı, Konya'ya gelen hacıları bir bir alır Hz. Mevlânâ'ya mürîd ederdi. Sebebini sordular. Dedi ki:

“Bir gün çölde uyuyakalmışım. Kafile gidince yolumu kaybettim. Rastgele yürüyüp bir çadırla karşılaştım. Bir adam helva pişiriyordu. Sordum; her gün bir kere buradan geçen Hz. Mevlânâ'ya ikram edeceğini söyledi. Sonra o geldi, helvadan aldı, bana da verdi. Eteğine yapıştım; ‘Konya şehrindenim, kafileyi kaybettim, Allah aşkına bana yardımcı ol!’ dedim. ‘Madem hemşehrimizsin, üzülme, gözünü yum!’ dedi. Yumdum, açtım, kendimi kafilede buldum. İşte bu hizmetlerimin sebebi” dedi.

Hz. Mevlânâ'nın Konyalılara ne derece merhametli ve arkadaş olduğuna misâldir. Konyalılara sevgi gösterip iyilik etmek ona etmektir. Bu şehre esir olmak ona olmak demektir.

Böyle naklolunur ki:

Bir zamanda Konya şehrini leşker-i Bacu gelüb muhasara eyledi. Ehl-i şehir gayetle ızdırâba düşüb Hazret-i Mevlânâ'nın hizmetine geldiler. Ziyade tazarru' edüb “İstinadımız sanadır” dediler. Zira Bacu herhangi vilâyete vardise halkı helak edüb esvabını yağma eylemiş idi. Ana binaen âyân-ı şehir, “Hazret-i Hüdavendigâr mahall-i merhametdir, ahali-i vilâyet zayıflardır. Sığınmaları sizin hizmetinizdir” dediler.

Hazret-i Mevlânâ buyurdular ki: “Siz kendü re'y ve tedarikinizi hatırdan çıkarub tevekkül-i Hak eylesen ve itikâd-ı pâkle bizden istimdad edin. Hudâ-i Mûteâl ıztırâbınızı def eyleye!” deyüb, Hazret-i Mevlânâ şehrin meydanı canibine çıkdı. Gördü ki bir azîm askerdir. Bacu'nun kendi haymesini bir oyuk dibine kurmuşlar idi. Anın üstüne çıkub namaza şurû' eyledi.

---

* Parantez içleri, yan sayfadaki aslında olup tarafımızdan ilave edilmiştir. (Yay. Haz.)

Ol hâlde Hazret-i Mevlânâ'yı görüb Bacu'ya haber verdiler ki, “Bir mayi kaftanlu, duhânî emamelu kimesne tamam feragat ve heybetle namaz kılar, amma heybetinden leşker birbirine karışdı. Hiç kimesne yakın varmağa kaadir olmadı” dediler.

“Tîr-i baran edün” deyu emreyledi. Eline yay alub ok atmak kasd eden kimesnenin kolu felek zahmetine yetişmedi. Atlanmak emreyledi. Suvar olub hamle etmek murad edenlerin atlarının ayakları yere battı, kaldı. Cidden hareket edemedi.

Âhir Bacu kendisi üç nöbet ok attı. Üçü bile önüne düşdü. Ziyâde gazaba gelüb emreyledi. At götürdüler. Bindi, atı yürümedi, piyade oldu, hücum eyledi, ayağı tutulub yüzü üstüne yıkıldı.

Ol zamanda şehir kavmi hisardan bu ahvâli görüb tekbir eylediler. Âhırü'l-emr, Bacu âciz olub dedi ki: “Bu er yarlıgandır. Yâni müeyyed min-indillah'dır, demektir. Bundan hazer lâzımdır” deyüb, müteveccih olub, özür edüb cenkden fariğ oldu. Hazret-i Mevlânâ hürmetine şehri bağışladı. Lâkin iltimas eyledi ki burcun bedenlerini yıkub, ekin ekeler. Zira şehir kavmi tekbîr edicek ahdetmiş idi ki, hisarı yıkıp yerine arpa eke. Ana binaen rica eyledi ki ta ahdi yerine gele.

Hazret-i Mevlânâ kabul edüb buyurdu ki: “Bu şehrin hisarı taşdan ve toprakdan değildir. Merdân-ı ilâhî himmetidir. Bu diyarın burç ve barusu bizimdir. Zira Cenâb-ı Huda'dan, tasarrufu bize emrolunmuşdur. Bizim rızamız olmayınca kimesne el uzadub zabt eylemeğe kaadir olmaz” deyu buyurdular.

Hazret-i Mevlânâ hatırlar için rızâ gösterüb, anlar dahi kalkub muhabbet ve iradetle şehre girüb temaşa edüb, cânib-i âharde Tarfil-âbâd nam çayıra konub, ahidleri yerine varmak için hisarın bazı bedenlerini yıkub arpa ekdiler. Hâlâ hisarda bu hâl müşahiddir. Sonradan bina olunduğu ma'lûm olur. Bu hikâyetin vukuuna şâhid ve sâbit. Padişâh-ı âlempenah Zıllullah-ı bî-iştibah Hazretleri'nin babaları, Sultan Selim Han bin Sultan Süleyman Han –tegammehumullâhu teâlâ fi-bihâri'l-gufrân⁷ Sultan Bayezîd Han ile Konya şehrinde cenk vâki' oldukda cemi' halk müşahede eylediler ki, Konya şehrinin ahvâli⁸ Hazret-i Mevlânâ'ya mufavvaz imiş. Devletlû, saadetlû Padişâh'ımızın hümâyûn-ı zafer-eserlerinin ma'lûmudur. Ziyâde küstahlığına hamlolunur.

Şîr merdanend der âlem meded
Ân zaman k'efgân-ı mazlûman resed

Bacu'nun askerleri bir zaman Konya'yı kuşattı. Şehir ahalisi üzgün, Hz. Mevlânâ'dan çare sordular. O, kalktı şehirden çıktı ve Bacu'nun otağının kurulduğu tepenin üstüne çıkarak namaza durdu. Askerleri Bacu'ya haber verdiler. “Heybetinden kimse yanına yaklaşamadı” dediler. Bacu, “Üstüne ok yağdırın!” dedi. Kimse kolunu kaldırıp ok atamadı. Atlara binip hücum etmek istediler. Atların ayakları yere battı. Sonunda Bacu kendisi üç defa ok attı. Hepsi kendi önüne düştü. Atının ayakları yere batınca yaya saldırdı. Ayağı tutuldu yüzüstü düştü. Bacu anladı ve kuşatmayı kaldırdı. Yalnız yemini yerine gelsin diye kalenin bir yerini yıkıp oraya arpa ektiler. Bu iş Hz. Mevlânâ'nın kabul etmesiyle oldu. Dedi ki: “Bu şehrin hisarı taş ve toprakdan değil, Tanrı erlerinin gayretidir. Bu diyarın kalesi ve burcu bizimdir. Çünkü Allah tarafından, sahip olmak bize emredilmiştir. Rızamız olmadan zaptedilemez”.

Hz. Mevlânâ bu şehrin ebedî koruyucusu ve sâhibidir. Nitekim Kanunî Sultan Süleyman ile şehzade Bayezid arasında geçen savaşta bile şehri onun koruduğuna halk şâhittir.

⁷ “Allah onları gufrân denizlerine garketsin!” (Yay. Haz.)

⁸ Aslında “ahvâline” şeklindedir. (Yay. Haz.)

Böyle naklolunur ki:

Kadı Kürd Konevî haber verir ki:

“Tazelik zamanında ticaret için İskenderiye'ye gitmişdim. İttifaka gemimiz girdaba düşdü. Gemide olanların herbirisi pirlere kurban nezr edüb halâs rica eylediler.

“Bu fakîr de Hazret-i Mevlânâ'yı şefî‘ getürdüm. ‘Ya Mevlânâ, sen yetiş!’ deyü aşikâre feryâd eyledim. Hemen Hazret-i Mevlânâ hâzır oldu. Cümle gemide olanlar gördüler ki Hazret gemiye yapışub, girdabdan halâs edüb deryaya sürdü. Az zamanda Antakiyye'ye yetişdik. Ba‘dehû ahali-i sefîne cemîan Hazret-i Mevlânâ'nın hizmetine geldik. Keşfedüb buyurdular ki: ‘Mazur tutun, hizmete eğlenip yetişdik. Zahmetlerden hâliniz nicedir?’ deyu hatır-nüvazlık eyledi ve buyurdu ki:

‘Elhamdülillah bu zahmetle dolu âlemin elemi def oldu’ deyu buyurdu.”

Mısra‘:

Resîde bûd hayır belây-ı bî-haber güzeşt.

Yâni tercüme:

Belâ yetişmiş idi. Hız ile geçip gitti.

Çünkü Hazret-i Mevlânâ'nın hizmet-i pür-rahmetinden taşraya çıktılar. Sultan Veled Hazretleri kadı'dan, musahabetin aslını suâl eyledi. Anlar dahî zikrolunduğu gibi şerh eyledi.

İskenderiye'ye giden bir ticaret gemisi yolda anafora kapılır. Gemidekilerin herbiri, inandıkları aziz'e kurban adayıp yardım dilerler. Kadı Kürd Konevî de Hz. Mevlânâ'dan şefaât diler ve “Yetiş yâ Mevlânâ!” diye haykırır. Hemen o görünür ve herkesin gözü önünde gemiyi yakaladığı gibi anafordan çıkarıp denize sürer. Antakya'ya çıkarlar. Sonra gemideki herkes Konya'ya, Hz. Mevlânâ'nın huzuruna gelirler. Onları görür görmez der ki: “Affedin, hizmetinize biraz geciktik. Sıkıntılarınızdan sonra durumunuz nasıldır? Çok şükür hepsi geçti”.

Felâket yetişmişti, ama hızla geçip gitti. Çünkü Hz. Mevlânâ'dan, onun rahmet dolu huzurundan ayrılıp yola çıkmışlardı.

Böyle naklolunur ki:

Hacı Mübarek Hayderî derler, Kutbüddin Haydar'ın hulefâsından bir kimesne var idi. Hazret-i Mevlânâ fukarasından Taç Vezir'in Dârü'ş-Şâkir nam buk'asına şeyh eyledikleri gün, Hazret-i Mevlânâ Celâlüddîn semâ'da azîm şûriş ve cûşiş eyledi. Ol mertebe zevk ü safâ oldu ki, gökler çarha gelüb raksü'l-cemel makamında oldu. Nitekim buyururlar.

Beyt:

Ey âsmân ki ber ser-i mâ çerh mîzenî

Der ışk-ı âftâb tu hem hırka-ı menî

Tercüme:

“Ey felek; başım üzre dönmekte, aşk-ı Hak'da bana müşabih misin?” deyu buyurub cûş u hurûş ederken Seyyid Şerafeddin birkaç bed-hû ve bed-nefs-i hasûd ile bir köşede Hazret-i Mevlânâ'nın fukarasının mezemmetinde meşgul oldu. Hazret-i Mevlânâ'ya ma'lûm olub hemen bir sehm-nâk bank idüb, bu âyet-i kerîmeyi kıraat eyledi: “E yuhibbü ehadüküm en-ye'küle lahme-ahîhi meytên”. Hazret-i Hüdâvendigâr'ın bu kudret ve tasarrufun görünce Şeyh Sadrüddîn ve Muinüddin Pervane ve sâir ekâbir hayran olub, “Acaba Hazret-i Sultân'ın hitâb ve itâbı kime idi?” dediler. Ba‘dehû Şerafeddin'in küstahlığı ma'lûmları olub dediler ki: “Her zaman bu bî-

edebliği edersin. Ya feragat eyle, ya bârî meclise gelme” deyüb envaî serzenişler eylediler. İmdi ma‘lûm oldu ki huzurlarında gizli ve aşikâr beraberdir. Edeb gözetmek cümleden hoş-terdir.

Hacı Mübarek Hayderî'nin şeyh tayin edildiği gün toplanan meclisde Hz. Mevlânâ semâ' ederken öylesine aşka gelip şevkle döndü ki, sanki gökler bile semâ'a katılıp ona eş oldu. Nitekim; “Ey semâ' (gökyüzü)! Başımın üzerinde dönerek, bana mı benzemek istersin?” mealindeki beyti okudu. Hz. Mevlânâ büyük bir coşkunlukla dönerken, Seyyid Şerafeddin birkaç kötü huylu kişiyle bir köşeye oturmuş, herkesi çekiştiriyordu. Hz. Mevlânâ birden, “Herhangi biriniz, ölü kardeşinin etini yemekden hoşlanır mı?..”⁹ meâlli âyeti söyledi. Herkes şaşırđı ve kimi kasdettiğini anlamadı. Sonra anladılar ve Şerafeddin'i kınadılar.

Böyle naklolunur ki:

Şeyh Mahmud Neccar buyurur:

“Hazret-i Mevlânâ cümle taallukâtıyla ve eshâb ve evlâdı ile Ilıca'ya gittiler. Ebül-Hüseyn köprüsüne nüzul edicek Harem-i Muhterem'i Mevlânâ Celâleddîn'e haber verdi ki:

“Bu suyun kenarına tenhâ gitmek lâyük değildir. Meşhurdur ki su mâliki var imiş. Her yıl elbette bir âdem veya bir hayvan alub, suyun içine gider imiş. Helâkden sonra yine getirüb âdem eğer hayvan suyun üzerine gelir imiş” diyicek filhâl Hazret-i Mevlânâ yerinden sıçrayub hemen buyurdu ki:

“Nice yıllardır ki ben anı isterim” deyüb ferâci ve dülbendi ile kendüsini suya atdı. Fukara cemîan feryâd ve figân eylediler. Bir lâhzadan sonra gördüler ki bir canavarı alub getirdi. Yüzü âdem yüzüne müşabih idi. Ayakları ayu ayağına benzerdi.

Kendüsini, Hazret-i Mevlânâ haymesine bıraktı ve Hazret-i Mevlânâ'nın Ehl-i Beyti'ne fasih dil ile selâm verdi. Dedi ki:

“Ben Hazret-i Mevlânâ'nın fukarasından olalı bir nice zamandır. Zira Hazret-i Mevlânâ bir kerre bu suyun ka'rını müşerref edüb, bizi îmâna davet eyledi. Biz de kabul edüb ol Sultan'ın eline tövbe eyledik ve şart eyledik. Asla kimesneye zarar yetiştirmiyevüz. Lâkin bu zamanda bizden bir günâh sâdır oldu. Bir civan helak eyledik. Şimdiki hâlde şefi' ederiz, Hazret-i Mevlânâ'dan bu günahkâr mahcubu dilek idek. İhsan idüb affeylesin”. Derken Hazret-i Sultan çıkageldi. Cemîan ahvâle muttali' olub Ehl-i Beyti'nin şefaatinı kabul edüb affeyledi. Ol canavar dahi tecdüd-i tövbe edüb bir dâne inci yuvarladı ki letafetinden âlem hayran olurdu. Ba'dehû yer öpdü, yine suya revân oldu.

Derya mahlûkuna tasarrufları bu mertebe olicek, mürîdine ve ahibbâsına ne mertebe muttali'dir, ana göre zevklenmek lâzımdır.

Hz. Mevlânâ ve beraberindekiler, suyunda bir canavarın yaşadığı söylenen kaplıcaya gittiler. O, suya daldı ve bir an sonra canavarı alıp getirdi çadırına bıraktı.

⁹ “Ey îmân edenler, zannın birçoğundan kaçının. Çünkü bazı zan vardır ki günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Kiminiz de kiminizi arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekden hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. Allah'dan korkun. Çünkü Allah tevbeleri kabul edendir, çok esirgeyicidir”. (Kur'an-ı Kerîm, sûre: 49, âyet: 12)

Yüzü insan yüzü, ayakları ayı ayağına benziyordu. Gayet açık bir dille Hz. Mevlânâ'nın beraberindekilere dedi ki: “Çok zamandır Hz. Mevlânâ'nın yoksullarındayım. Bizi îmana davet etti. Biz de kabul edip onun eline tövbe ettik. Kimseye zarar vermedik. Lâkin bu sıralarda bir günah işledik. Bir genci öldürdük. Şimdi sizden şefaât dilerim, Hz. Mevlânâ'ya söyleyin. Beni affetsin”. Söylediler. Hz. Mevlânâ affetti. Canavar tövbesini yeniledi ve çok değerli bir inci bırakıp suya daldı.

Sudaki yaratıklara bu derece sâhib olan o, müridleri ve sevdiklerine kim bilir ne derece müşfikdir ve hallerinden haberdardır.

Böyle naklolunur ki:

Yine Hâce Nefisüddin mezkûr rivayet eder ki:

“Hazret-i Mevlânâ bir kerre hamamda fukaradan üç defa suâl eyledi ki: ‘Bu cemiyetde Mevlânâ'lık kimindir?’ Asla cevap vermediler. Âhır buyurdular ki:

“Eğer bir misafir, hamamın camekânına gelse ve sizin taç ve hırkalarınızı görse, bilüb hükmeder ki, Hazret-i Mevlânâ'nın fukarası hamamda. Ancak öyle siz görünmeden hırkalarınız size muarraf oldu. Ve heman kanaat eder misiz? Niceye dek taç ve hırka size muarraf olur. Kasd ve himmet idin. Siz câmelerinize muarraf olasız. Zâhir libâsınız size muarraf olduğu gibi” deyub tenbih eyledi ki, “Bâtınınız dahi maanî ve maarif nuriyle münevver ve müzeyyen ve ihlâs ve itikad-ı pak ile ârâste gerektir” deyu buyurdular. Zira Hadîs-i Şerif’de vârid olmuştur: **“İnnallâhe lâ-yenzuru ilâ-suveriküm bel yenzuru ilâ-kulûbiküm ve niyâtiküm”**¹⁰ ile âmil olmak gerektir ki her halde Mevlâyî olasız, yani Mevlevî olmağa liyâkat hâsıl edesiz” deyu buyurdular”.

Hz. Mevlânâ bir gün hamamda beraberindekilere üç defa sordu: “Bu cemiyetde Mevlânâ'lık kimindir?” Hiç cevap vermediler. Dedi ki: “Bir yabancı gelip hamamın camından baksa, sizin elbiselerinizi görse, Mevlânâ yoksullarının hamamda olduğunu anlar. Demek elbiseleriniz sizi tarif eder. Bilir misiniz, kıyafetiniz sizi ne kadar anlatır? Niyet ve gayret edin ki siz kıyafetinizi (kişiliğinizi) tarif edesiniz. Elbisenizin sizi anlattığı gibi. İçinizi de (dışınız gibi) mânâ ve bilgi nuru ile aydınlatıp, temiz îmân ile bezemeniz gerekir. Ancak o zaman Mevlâyî (Allah'a ait), yani Mevlevî olmağa hak kazanırsınız”.

Böyle naklolunur ki:

Sultan Veled Hazretleri buyururlar ki:

“Bir gün benden bir günâh-ı sagîre sâdır oldu. Filhâl yine istiğfar eyledim. Ol gün Hazret-i Mevlânâ semâ’da benim yakama muhkem yapışub ve şahadet parmağı ile işaret eyledi ki:

‘Ey Veled! Sakın üç kerre eğer feragat eylemezsen sen bilürsün’ deyüb ziyade tenbih eyledi. İmdi ey yaran, perhiz ve ihtiyat üzere olun”.

Sultan Veled'den murad müridleridir. Yani tenhâda olan günah ve fisk, onların ma'lûmudur, “Zahir ukri âzâd olicak hazinedarlık ve eminlik vermezler. Nihayet bir ulunun şefaati ile azâd ederler” deyub buyurdular”.

Mesnevî:

Dozdrâ ger afv bâşed can bered

¹⁰ “Allah sizin sûretlerinize değil, kalplerinize ve niyetlerinize bakar”. (Yay. Haz.)

Key vezîr u hâzin-i mahzen şevêd

Sultan Veled anlatır:

“Bir gün küçük bir günah işledim. Hemen tövbe ettim. Aynı gün semâ’ edilirken Hz. Mevlânâ yakama sıkıca yapıştı ve “Ey Veled! Üç kere tekrar edersen (dervişlikden) feragat edersin” diye sıkı tenbih etti. Ey dostlar, yasağa riayet edip dikkatli olun”.

Sultan Veled'den kasıt, müridler'dir. Gizli yapılan günah ve ahlâksızlıktan onun haberi vardır. Kendini suç işlemekten alıkoyamayanlara, güven isteyen işleri vermezler. Ancak bir yüce kişinin şefaati ile kurtulur.

Böyle naklolunur ki:

Şeyh Mahmud Sâhib-kıran rivayet eder ki:

Celâleddin Kassab haber verir, bir gün Hazret-i Mevlânâ'nın huzurunda bir şahıs, münasebetle bu darb-ı meseli hikâye eyledi ki: Huyu bed ve bârı girân.¹¹ Hazret-i Hüdâvendigâr buyurdu ki: “Bu meselin aslı nedir bilir misin?” deyüb hikâye eyledi ki:

“Zaman-ı sâbıkda bir pâdişâh var idi ve ol pâdişâhın sarayı kapusunda bir çömlekçi dükkânı var idi. Ol dükkânın sahibi bir pîr idi, amma ehl-i dîl idi. Her-gâh ki pâdişâh ol yoldan geçmek vâki’ olaydı, pâdişaha bî-nihaye dualar ederdi.

“İttifak, bir nevruz günü pâdişâh seyrâna çıkdı. Pîr dahi âdetine göre dua eyledi. Pâdişâh hazzedüb, ‘Her ne dilersen dile!’ dedi. Ol dahi dedi ki: ‘Askerine emreyle, bu yoldan her kim geçerse benim bardaklarımı dedüğüm bahaya alsunlar ve meydanda senin hizmetine hazır eylesünler’ diyicek; pâdişâh hükmeyle ki, ‘Her kim ki benimle meydana gider, bu pîr'den her bardağı bir altuna alub meydana getirsin’ diyicek; pâdişâhın bir hasîs veziri var idi ve bed-huylukda meşhur idi. Âhır pîr'in dükkânı önüne geldi. Ol pîr-i pür-tedbîr bir desti eline alub vezire gösterdi ve yüz altun bahâ talep eyledi. Vezir pazarda mücadele idüb pîr'e ıztırab verdi. Bir nice mertebeden sonra bahis hadden geçti. Âhır pîr dedi ki: ‘Bu destiyi bin altuna veririm. Bir şartla ki destiyi boğazına asub ve beni arkana götürüb, Sultan'ın hizmetine alıdasın’ dedi.

“Bu teklif vezire düşvar gelib ziyade münakaşa eylediler. Hattâ hizmet fevt olmak zamanı oldu ve müekkil ki pâdişâh bu hizmete tâyin eylemiş idi. Vezire destiyi almadan yol vermedi. Âhır itaat lâzım geldi. Bîçâre olub vezir, destiyi boğazına asub ve pîr'i arkasına götürüb Sultan'ın hizmetine hâzır eyledi.

“Bu kazıyyeyi pâdişaha haber verdiler ki, vezir destinin pazarında hisset ve bed-huyluk edüb bir altunu bin altuna yetiştirdi ve hem ırzı payimâl oldu’ dediler”.

Hazret-i Mevlânâ buyurdular ki: “Huyu bed ve bârı girân meselinin aslı bu hikâyettir, ol günden beru” diyüb dünyanın hasis olanlara mekrini beyân, bahîlleri kadheyledi.

Eski zamanda bir padişah sarayının yanında bir çömlekçi dükkânı vardı. Sahibi olan yaşlı adam, her geçişinde pâdişaha uzun dualar ederdi. Bir gün pâdişâh “Dile benden ne dilersin?” dedi. İhtiyar “Askerlerine emret, bu yoldan her geçen, benim bardaklarımı istediğim fiyata alsın” dedi. Pâdişâh maiyetine “Önünden geçen herkes bu ihtiyardan bir bardağı bir altına alacak” diye emretti. Bir cimri vezir vardı ve ihtiyarın yüz altın istediği bir testiyi pahalı bulup almak istemedi. Pazarlıkta çok

¹¹ “Huyu kötü, yükü ağır”. (Yay. Haz.)

çekişti. Sonunda padişâhdan korkusuna, ihtiyarın dayatmasıyla aynı testiği bin altına aldı ve boynuna asıp ihtiyarı da sırtına alıp dolaşmak zorunda kaldı.

Vezir pazarlıkda hasislik ve kötü huyluluk edip bir altınlık testiği bin altına aldı ve üstelik rezil oldu.

Hz. Mevlânâ, kötü huyla yükünü tutanların, o günden beri böyle olduğunu, dünyanın hasislere her zaman oyun oynadığını anlatıp, cimrileri kötiledi.

Böyle naklolunur ki:

Sultan Veled Hazretleri rivayet ederler ki:

“Bir gün Muinüddin Pervane, Hazret-i Mevlânâ'ya mülazemet ve musahabet kaskına gelmiş idi ve bu fakîr, Sultan'ıma haber eyledim. Lâkin çıkmayub Muinüddin'i bî-nihaye muntazır kıldı. Hattâ hicabımdan Pervâne'nin hatırı müteselli olmak için Hazret-i Mevlânâ'nın kendisine ziyade iltifatı olmasına müteallik kelimat idüb meşgul eyledim. Özür mahallinde hemen Kutbü'l-Vâsılın taşra çıkıp mülâkatdan sonra Pervane Hazret-i Mevlânâ'ya dedi ki: ‘Bahaüddin özürler dileyüb lütûflar eyledi. Amma bu bende Sultân'ımın eğlenip geç çıktığınızdan bu işareti tasavvur eyledim ki, bâzı niyaz için veya muradât ve mesâlihi için gelen muhtâcîni muntazır kılmak nice ecirdir ve ne mertebe zahmetlidir. Sultan'ımın geç çıkmasından bu faideyi hâsil eyledim’ deyince Hazret-i Mevlânâ buyurdu ki:

‘Bu tasavvur gayet hûb'dur. Amma ki bir ma'nâsı dahi budur ki bir murâd husulü için gelen kimsenin sureti çirkin olsa hemen muradını virür, tez savarlar. Amma şol kimesnenin sureti hûb ve tal'at-i mergubu vardır, ana bir bahane ederler. Hattâ bir saat tehir eder, ânın hüsnünden behre-mend olurlar. İmdi benim geç gelmekden muradım budur ki: Siz muntazır olub ve hizmetinizde niyâz-mend olan adamlar ziyade zevk idüb, faide ele getireler’ deyüb enva-i merhametler eyledi. Pervane bu ihsanın şükrânesi, altı bin adet sultanîyi Hazret-i Mevlânâ'nın fukarasına nezr ve irsal edüb ittikâd arzeyledi”.

Muinüddin Pervane (Selçuklu veziri) bir gün sohbet için Hz. Mevlânâ'ya geldi. Sultan Veled haber verdiği halde o, çıkmayıp uzun zaman Pervane'yi bekletti. Çok zaman sonra çıktı ve sohbet ettiler. Bir ara Hz. Mevlânâ'ya Pervane dedi ki: “Geç çıkmanızdan kazancım şu ki; bana bir iş için müracaat eden kimseleri bekletmekle ne eziyet edermişim”. Hz, Mevlânâ ise, “Çok güzel bir düşüncedir. Yalnız bir mânâsı daha var ki: Dilekde bulunmak için gelen çirkin bir yüze sahipse, işini çabuk görüp savarlar. Ama güzel bir insansa, bir bahane uydurup oyalarlar ki onun güzelliğinden zevk alsınlar. Benim niyetim buydu” diye iltifatlar etti.

Pervane, bu iltifat karşılığı Hz. Mevlânâ'nın yoksullarına altı bin altınlık bağış yaptı.

Nükte:

Hazret-i Mevlânâ zaman-ı şerifinde kassaplar bir öküz alub şehre getürdüler. İttifakı bağladıkları yerden halâs olub kaçdı. Ardına düşüb seğirdüb tozuna yetemediler.

Hazret-i Sultânü'l-Evliya, pederi (Mevlâ)* Sultânü'l-Ulemâ'nın ziyaretine varmış idi. Ziyareti tamam etmiş gelir iken, öküz hemen Mevlânâ'yı görünce hizmetine varub yüzünü yere sürüb, cidden hareket etmeyüb kaldı.

* Parantez içleri, yan sayfadaki aslında olup tarafımızdan ilave edilmiştir. (Yay. Haz.)

Hazret-i Mevlânâ, mübarek elini arkasına ve yüzüne sürüb okşadı ve iltifat eyledi. (Ba‘dehû)* kassaplar gelip bulup (buldular),* alub gitmek murad eylediler. Hazret-i Mevlânâ buyurdu ki:

“Bu öküzü âzâd eylen!”

Anlar dahi kabul edüb, Mevlânâ hürmetine koyub gittiler. Andan sonra ol öküzü kimesne görmedi ve kande gittiğini bilmediler. Ba‘dehû Hazret-i Mevlânâ buyurdu ki:

“Bu hayvanı boğazlayub şerha eylemeğe kasd ideler. Bizim cânibe gelmekle ol mihnetden halâs ola. Aceb midir ki eğer bir insan cân ü dilde bize teveccüh idüb merdân-ı Hudâ hizmetine, sohbetine vâsıl ola, cehennem kassaplarından halâs ola” deyüb Sultânü'l-fukarâ'ya vecd ü hâlet gelüb semâ‘a şuru‘ eyledi. Ol gün akşama dek semâ‘ edüb câme ve destarını cümle kavallere virüb üryan oldu.

Hz. Mevlânâ zamanında, kesilmek için şehre getirilen bir öküz bağlandığı yerden kaçır. Kasaplar peşine düşerler. Babasını ziyaretten dönen Hz. Mevlânâ'ya rastlayan öküz önünde durup, yüzünü yere sürer. Kasaplar yetişip hayvanı almak isterler. Hz. Mevlânâ: “Bu öküzü serbest bırakın!” der. Hürmet edip bırakırlar. Öküz kaybolur ve bir daha kimse onu görmez. Sonra Hz. Mevlânâ der ki: “Niyetleri bu hayvanı boğazlayıp parçalamaktı. Bizim tarafımıza gelmekle bu akıbetten kurtuldu. İnsanoğlu da kalben bize yönelip, Tanrı insanların yoluna ve sohbetine varınca, cehennem kasaplarından (kötülüklerden, dertlerden) kurtulur”.

Böyle naklolunur ki:

Şeyh Bedreddin Nakkaş rivayeti:

(Uzun ve içinde birçok menkıbeler bulunan bahis ortalarında)

Avc ibn Unk, nice yük ekmek ile doymaz idi. Her gün ekmekçilere meşelikden bir arka yükü odun getirürdü. Yetmiş ekmekçi anın için ekmek pişirirlerdi. Getürdüğü odun kifayet eder ve pişirdiği ekmeği cemîan yiyib doymaz idi.

Bir gün Hazret-i Musa Aleyhisselâm rastgelib Avc'ın ekmek yediğine nazar edib gördü ki, deste deste idüb ağzına atar yine doymaz. Hazret-i Musa Aleyhisselâm dedi ki:

“Eğer ben seni yedi lokma ile tok idersem nice edersin?” Avc dedi ki:

“Yedi lokmayı burnuma koysam beni aksırtmaz”. Hazret-i Musa dedi ki:

“Kalk, elini yıka ve *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm* deyüb al sun bu çanağa” dedi. Ol dahi buyurduğu gibi edüb, yedi lokma yemeğe mâlik olmadı. Hazret-i Musa Aleyhisselâm tekrar tekrar tekellüf eyledi. Avc dedi ki:

“Kadir değilim. İmdi bilmek gerektir ki, tokluk ve açlık Allah-ü Teâlâ'dandır. Ekmek ve sair gıdalar bahanedir”. Hazret-i Mevlânâ'nın naklinden.

*Avc ibn Unk adındaki dev yapılı adam, yetmiş ekmekçinin pişirdiği ekmeği bir günde yer ve doymazdı. Bir gün Musa Peygamber ona rastladı. Avc'ın nasıl ekmek yediğini gördü. Dedi ki: “Ben seni yedi lokma ile doyurursam ne dersin?” Avc, “Yedi lokmayı burnuma koysam beni aksırtmaz” dedi. Hazret-i Musâ: “Kalk, elini yıka ve bu çanağa *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm* de!” dedi. Avc söyleneni yaptı ve yedi lokma yiyemedi. Hz. Musa tekrar tekrar teklif etti. Avc, “Yiyemem, şimdi anladım ki ekmek ve diğer gıdalar bahanedir. Tokluk ve açlık Yüce Allah'tandır”.*

Böyle naklolunur ki:

Sultan Veled Hazretleri rivayet buyururlar ki:

Şeyh Şemseddin'in ol beliyye-i hun-barı mukaddema Hazret-i Mevlânâ'nın ikinci bâbının fasl-ı sânisinde bazı tafsilât vâkî olup, keyfiyet-i şahadeti Şeyh Şemsüddin mahallinde zikrolunur, deyüb tevakkuf olunmuşdu. Hâlâ ol kıssa-i pür-gussa zikrû'l-asahh-ı akval-i mu'temidîn böyledir ki bir gece Şeyh Şemsüddin, Hazret-i Mevlânâ ile halvette musahabet ederlerken, hassâd-i ehl-i fesâd, Hazret-i Mevlânâ'nın ortanca oğlu Alâeddin Çelebi ki sâni-i veled-i Hazret-i Nuh Aleyhisselâm idi ki şanında *İnnehû amelün gayri sâlih*¹² nişanı var idi.

Ana iğva edüb dediler ki: “Ol Tebrîzî beçe yine gelüp babanı azdırub, halvete koyub sizden ve bizden ayırdı, husus ki sana cemiyet olunub evlensen gerek idi ana dahi mânî oldu. Cemîan akraba ve ahibba bî-huzurdurlardır ve cevri ü cefâ edüb terk-i diyar ettirmekle halâs olamadılar. Hemen çâre anın vücûdunu dünyâdan kaldırmaktır. Biz sana muavenet ederiz” diyüb el bir edüb ittifak eylediler.

Çelebi Alâeddin'e, gurur verib peder-i azizine isyan eylemek kabahati asla hatırına gelmedi. Ne var ki Hazret-i Nuh'un oğlu Ken'an, âşikâre Tufan'ı görmüş ve bilmiş iken âkk olup, nasihat-ı pederi reddedüb âhır gark olup helak olmadı mı? Zahir evlâd-ı velî, evlâd-ı nebîden masum olıcak değildir. Anların hakkında Âyet-i Kerîme:

“*İnnehû leyse min-ehlîke, innehû amelün gayri sâlih*... el-âye”¹³ buyruldu.

İmdi evlâd-ı enbiyâ ve evliyâ, babaları huyunda olurlarsa makbullerdir ve illâ faide olmaz. Şeref-i neseb âhîretde amel ile dir. Nitekim hadîs-i *Meşârikü'l-Envar*'da, rivayet-i Ebû Hureyre ile vârid olmuş:

“*Men ebtâ bihî amelihî lem-yesra' bihî nesebihî*, sadaka Resulûllah”.

Eğer şeref-i neseb'de faide olaydı, Hazret-i Nuh'un veledine faide olur idi. Zira sarîh nasihat istima' eyledi. Lâkin inayetullahdan mahrum idi. Kabul etmeyüb helak oldu. Ve Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn dahî *Mesnevî-i Şerîf*'de buyurur:

Beyit:

Ey besâ mihter beçe k'ez şûr u şer
Şod zi fi'l-i zîşt-i hod neng-i peder

buyurdıkları mahzâ bu hususdur.

İmdi mutlaka enbiyâ ve evliyâ evlâdı ma'fûv olmadılar ve amelleri babalarına muvafık olursa onların bazı seyyieleri af oluna ve illâ amelde kusurları olur ise, âyet-i kerîme:

“*Yevme yefîrrü'l-mer'ü min-ahîhi ve ümmihî ve ebîhi ve sâhibetihî ve benîhi*...¹⁴ el-âye”¹⁵ ma'nâ-i şerîfine dahillerdir. Asla âhîretde farkları olmadı. Nusûs-ı kesîre delaletiyle sabittir, efhem.

İmdi öyle olıcak Hazret-i Mevlânâ'nın Alâeddin Çelebi nam oğlu ehl-i heva ifsadı ile gelüb halvet kapusuna yedi kimesne hazır oldular. İttifak ile dakk-i bâb eylediler.

Hemen Hazret-i Şemseddin ayak üzre kalkıb dedi ki: “Bekoştenem mihâned” yani, “Beni katl için taleb ederler” demektir.

Pes Hazret-i Hüdâvendigâr buyurdu ki: *Elâ lehü'l-halkü ve'l-emr*,¹⁶ yani, “Âgâh ol, yaratmak Allah'ındır ve emir dahî anındır” deyüb rıza gösterdi. Bî-tevakkuf Şeyh

¹² (Allah, Nuh'a dedi ki: “O (oğlun) senin ehlinden değildir...” (Hûd/46) (Yay. Haz.)

¹³ (Allah, Nuh'a -oğlu hakkında- buyurdu ki: “O senin ehlinden değil, o gayri salih bir ameldir (uygun olmayan bir iş yapmış, şirk koşup yalanlamıştır)...” (Hûd/46) (Yay. Haz.)

¹⁴ İlk baskıda, *ümmihî ve ebîhi* ibaresi iki kez tekrarlanmış, *sâhibetihî ve benîhi* ibaresiyse alınmamıştır. (Yay. Haz.)

¹⁵ “...O kaçacağı (gün) kişinin, kardeşinden ve anasından-babasından ve eşinden ve oğullarından...” (Abese/34-36) (Yay. Haz.)

¹⁶ A'raf/54. (Yay. Haz)

Şemseddîn kapuyu açub taşra çıkınca, hemen bıçak hazırlanmış idi, bî-mahaba urdular. Ol ân Şeyh Şemseddin öyle na'ra urdu ki, ehl-i fesadın yedisi de lâ-ya'kil olub yıkıldılar. Akla gelicek ol Sultan'ın birkaç katre kanından gayri nişan bulamadılar.

Hod heman bud diğêr ûrâ kes nedîd.

Sultan Veled anlatır:

Hz. Mevlânâ ile Şems arasındaki dostluğu ve muhabbeti çekemeyen birkaç kiskanç ve kötü ruhlu kişi, Mevlânâ'nın ortanca oğlu Alâeddin Çelebi'yi de kandırarak, ikisinin sohbet ettikleri yerin kapısını çalarlar. Şems-i Tebrîzî anlar ve, "Beni ölüme çağırıyorlar" der. Hz. Mevlânâ yavaşça "Bil ki yaratmak ve buyruk Allah'ındır" der. Şems çıkar ve dışardakiler tarafından bıçakla vurulur. Öyle bir nara atar ki hücum edenlerin yedisi birden yere yıkılır. Kendilerine gelince Şems kayıptır ve yerde birkaç damla kan kalmıştır.

Alâeddin Çelebi'nin, babasına isyan etmek aklına gelmemiştir. Ama evliya evlâdı bile olsa mutlaka babasına çekmesi gerekmez. Nitekim Hz. Nuh'un ikinci oğlu babasına âsi gelip, onu dinlemeyip tufânda mahv olmadı mı?

Böyle naklolunur ki:

Hazret-i Şeyh Salâhaddin Feridunü'l-Konevî Zerkûb avail-i hâlde mürîd-i Hazret-i Seyyid Burhaneddin idi. Ba'dehû Hazret-i Mevlânâ Celâleddin'e mürîd oldu.

Böyle naklolunur ki:

Şeyh Şemseddin'den sonra Mevlânâ'nın mübarek hatırı Şeyh Salâhüddin'e müteveccih oldu.

Yine heman üslûb-ı sabık üzre âşık ve mâşukluk ve kelimat ve maanî ki Şemseddin ile mabeyinlerinde var idi. Ol tarîk ile süluk eyledi. Yine hassâd-ı bî-îtikâd ve bunyâd-ı fesâd ve inad eylediler. Ama netice hâsıl olmadı. Hattâ tez mağlûb olub bî-edeblikleri suret bağladı. Rûsvây oldular.

İbtidâ-i mülakat ve musahabet-i Hazret-i Mevlânâ Şeyh Salâhaddin ile böyle vâkî oldu ki bir gün Hazret-i Mevlânâ Zerkûblar çarşısına uğradı. Şeyh Salâhaddin'in şakirdlerinin altun döğme sadâsını istima' edüb ol Sultan'a bir hâlet müstevlî oldu ki bî-ihiyar semâ'a şuru' eyledi. Vecd ve hâlet ziyade oldukça halk cem' oldular. Şeyh Salâhaddin'e haber eylediler. Taşra çıkub Hazret-i Mevlânâ'nın mübarek ayağına düşüb niyaz eyledi ve şâkirdlerine işaret buyurdu ki cidd ü cehd idüb altunu döğeler. Evrakın zâyi' olmasına mukayyed olmayalar. Ta şevk-i Mevlânâ ziyade ola. Velhasıl öğle namazından ikindi namazına yakın olunca zevk de eyledi.

Ba'dehû kavvallar gelüb meclis germ oldu. Ve Şeyh Salâhaddîn ve şakirdleri gördüler ki bu mikdar darblar ile evrak asla zayı' olmamış. Tekrar Şeyh, dükkânın içine nazar idüb gördü ki, cemîan âlet-i dükkân altun olmuş. Ahvali tebdîl edüb, zerkûbluğu terk idüb dükkânı yağma eyledi ve Hazret-i Mevlânâ ile yâr olub hizmetin ihtiyar eyledi.

On yıl mülazemet edüb Şemsüddîn Tebrîzî makamında manzur-ı nazar-ı kimya, eser-i Cenâb-ı Mevlânâ oldu. Hattâ kerîmesi Fâtımâ Hâtûn ki Hazret-i Mevlânâ Kur'ân-ı Azîm tâlim eylemiş idi ve Hazret-i Mevlânâ'nın nazm ü nesrin ve maarif ve hakâyıkından bî-nihâye hıfz eylemiş idi. Ve sâimü'd-dehr ve kâimü'l-leyl idi ve mükâşefât ve kerâmât-ı garîbede Meryem-i vakt ve Rabiâ-i saniye idi. Sultan Veled Hazretleri'ne nikâh eylediler.

Şems'ten ayrı düşdüktan sonra Hz. Mevlânâ bir gün kuyumcular çarşısına gitti. Şeyh Salâhaddin adındaki kuyumcunun dükkânı önünden geçerken, çıraklar altın döverken çıkan sesi duydu. Bu sesin ahengine kapılıp farkında olmadan semâ' etmeye koyuldu. Coştukça halk toplandı. Şeyh Salâhaddin'e haber verdiler. Çıktı, Hz. Mevlânâ'nın ayağına kapandı. Çıraklarına, altın levhalar ziyan olsa bile dövmeğe ara vermemelerini tembih etti. Semâ', öğle namazından ikindiye kadar sürdü. O zaman gördüler ki bu kadar dövülmeye rağmen altın levhalara bir zarar gelmemiş. Üstelik dükkânda ne kadar âlet varsa hepsi altın olmuş. Bunun üzerine Şeyh Salâhaddin kuyumculuğu bıraktı, dükkânı dağıttı ve Mevlânâ'nın müridi oldu. On yıl hizmet etti, Şems'in yerini aldı. Hattâ kızı Fatma Hâtun'u Sultan Veled'e nikahladılar.

Böyle naklolunur ki:

Bir gün Hazret-i Mevlânâ, bir mevzi'de oturmuşdu. Sultan Veled Hazretleri sağ cânibinde ve Alâüddin Mehmed sol cânibinde idi. Nâgâh iki şahs-ı sebz-pûş zuhur edüb selâm verdiler. Sultan Veled'in mübarek eline yapışıp, alub gittiler. Bir saatten sonra yine getürdüler ve buyurdular ki:

“Bu oğlunu beka-i nesl'in ve bu Hânedân'ın cihanda meânî ve hakâyıkı için karar eylediler”. Ba'dehû Alâüddin'i alub gittiler. Hazret-i Hüdâvendigâr hiç söylemedi. Hattâ yaran feryâd idüb suâl eylediler: “Niçin rızâ gösterirsiniz?” dediler Buyurdu ki:

“Bizim sırrımız Bahâüddin'dir ki *el-Veledü sırr-ı ebîhiye*¹⁷ mutabıktır. Amma Alâüddin tez gider” deyüb keşfeyleti. Bi-aynihî buyurduğu gibi oldu.

Sultan Veled, Hazret-i Mevlânâ'dan sonra çok zaman ömür sürdü ve Hazret-i Mevlânâ'nın himmet ve nazariyle üç cilt *Mesnevî* ve bir *Dîvân* inşâ' buyurdu ve dâmeninden niceler devlet ele getürüb bî-nihâye ulular hâsıl oldu. Hulefâsı ve fukarâsı âlemde bî-kıyasdır.

Amma, Alâüddin Çelebî, Şemsüddin Tebrîzî'nin husûs-ı meşhûresinden zikrolunmuşdur; ne hâle varduğu: İki evlâdı kaldı. Amma sûret-i divar gibi bî-ma'nâ oldular.

Hazret-i Mevlânâ'nın canında olan ma'nâdan bî-haberler idi. Erâzil-i nâsdan oldular. Hazret-i Mevlânâ ırkından olub da erâzil ve echel olanların kaderi ele getüredir. Hazret-i Mevlânâ'nın anlara nazarı dahî öyle göredir. F'efhem!

*Hz. Mevlânâ bir gün, sağında Veled Çelebi, solunda Alâeddin Çelebi ile bir yerde oturuyorlardı. Yeşil elbiseli iki kişi yaklaşıp selâm verdiler ve Sultan Veled'i alıp gittiler. Bir saat sonra getirdiler ve “Bu oğlunun; neslini devam ettirip, aileni temsil ve isbat etmesi için karara varıldı” dediler. Sonra Alâeddin'i alıp gittiler. Hz. Mevlânâ hiç sesini çıkarmadı. Etrafındakiler bağırsıp telâşla sordular: “Neden müsaade ediyorsunuz?” Dedi ki: “Bizim sırrımız Bahâüddin'dir (Veled Çelebi), babasının sırrına eşdir. Ama Alâeddin, tez gider”. Dediği gibi oldu. Sultan Veled, Hz. Mevlânâ'dan sonra çok yaşadı, onun yolu ve ışığında üç cilt *Mesnevî* bir de *Divan* yazdı. Huzurundan büyük insanlar yetişti.*

Alâeddin Çelebi ise; ne olduğu Şems-i Tebrîzî'nin hikâyesinde belirtilmiştir. İki evlâdı kaldı. Ama duvar gibi manasızdılar. Hz. Mevlânâ'nın varlığındaki mânâdan habersiz, rezil kimseler oldular. Onun ırkından olup da rezil ve cahil olanların kaderine vardılar.

¹⁷ “Çocuk babasının peşinden gider” anlamında bir Arap deyimidir. (Yay. Haz.)

Böyle naklolunur ki:

Çelebi Arif yedi aylık mertebesine vardıkda, cemâl-i dil-cûsu güya dürr-i giran-bâhâ idi. Bir vakitte iki kerre mübarek yüzüne hiç kimesne bakamaz idi. Gayet letafetinden Yûsuf-i Sâni derler idi.

Sultan Veled Hazretleri buyururlar ki:

“Bu mertebe sabâhat makamında iken nâgâh mübarek boynunda bir verem hâsıl olub ziyâde ızdırab verdi. Etibba, ilâcında âciz oldular. Emir Arif hod ol marazın derdinden süt emmeyüp taam yemedi. Gayet zaif oldu. Ve biz dahî Emir Arif eleminden bî-karâr olub ümid kat‘ eyledik. Âhirü'l-emr bî-ihtiyar olub, feryâd ederek Hazret-i Hüdâvendigâr hizmet-i şerîfine iledüb, ‘Emir Arif'im gider’ deyû ağladım. Hemen Hazret-i Mevlânâ buyurdu ki:

‘Yok yok, Bahaüddin perişan olma. Hatırın cem‘ eyle. Arif gitmek için gelmedi. Bu âlemde bir nice zaman benim yâdigârım olub, nice acâib ve garâib ameller ve günâgün tasarrufât zuhur eylese gerek. Gam çekme!’

deyüb mübarek eline kalem alub, Emir Arifi dizine alub, vereminin üzerine yedi hatt-ı tulânî çekdi, yedi dahî arzına çekdi ve âhır yazdı ki:

el-Âkilü yekfîhi'l-işâre.

“Hemen ol zaman Emir Arif mübarek gözlerini açub süt taleb eyledi. Validesi süt verib Hazret-i Mevlânâ'nın himmetiyle sıhhat bulub nice müddet ömür sürdü. Numune ve yâdigâr-ı Mevlânâ oldu. Ba‘dehû ol hatları erbâb-ı ukûl te'vil murâd eylediler. Bâzısı ‘Yedi yıl ömre işaretir’ deyû ta‘bir eyledi, bâzılar ‘Yetmiş yıla işaretir’ dediler”.

Rivayet olunur ki:

Ulu Arif Çelebi kırk dokuz yıl ömür sürdü ve rihlet eyledi. Ol zaman ma‘lûm edindiler ki murâd-ı Mevlânâ, hutûtun tûl ve arzından yedi içinde yedi dilemek imiş. Adet de kırk dokuz olur. Şehsüvâr-ı maanî olan sultanlar sûrî ve manevî ahvâle böyle âlimlerdir. Devlet, itikâd-ı pak sâhibinindir. Allâhümme'rzuknâ.¹⁸

Sultan Veled'in oğlu Arif Çelebi, müstesna güzellikte bir çocuktur. Yedi aylık olunca boynunda bir çiban çıktı. Yemeden içmeden kesildi. Tabipler çare bulamadılar. Sonunda Veled Çelebi alıp Hz. Mevlânâ'ya getirdi. “Emir Arif'im gidiyor!” dedi. Hz. Mevlânâ, “Yok Bahaüddin, aklını başına topla, Arif gitmek için gelmedi. Daha çok zaman bu dünyada benim hâtıram olup, pek çok işler görecektir” dedi. Emir Arifi dizine alıp, yarasının üstüne kalemlerle yedi çizgi dikine, yedi çizgi enine çizdi ve “Akıllı olana bir işaret yeter” diye yazdı. Arif Çelebi hemen iyileşti ve 49 yıl yaşadı. Çizgilerin mânâsını o zaman anladılar (7 x 7). Mânâ âleminin üstadı olanlar, bilinen ve bilinmeyen ahvâle böylesine vâkıftırlar. Yücelik rütbesi, temiz inanç sahibinindir.

Böyle naklolunur ki:

Üçüncü defa ki Çelebi Arif Sivas'a vardı. Ahî Mehmed Divâne'ye selsül-bevl marazı arız olmuş, muhkem elemde iken ve etibba dahî muâleceden âciz olmuşlar iken Çelebi Arifi davet edüb ziyafet eyledi. Ol gece anda şehrin ekâbiri ve eşrafi hâzır idi ve cümlesi, Çelebi semâ‘ ederken ayak üzre dururlar idi.

¹⁸ “Allah'ım! Sen bizi (onunla) rızıklandır!” (Yay. Haz.)

Hakikaten Hazret-i Mevlânâ'nın cem'iyet-i mecma-i ervah olduğuna şübhe yoktur. Ol meclise ta'zim, sahibine ta'zimdir. Edeb riâyeti lâzımdır. Ol ecilden asla kelimât eylemeği caiz görmemişler. Hattâ "Semâ'-ı Mevlânâ'da lâzım gelmedin söyliyene kimesne, hayız görmüş avret gibidir. Yâni nâ-pâkdir" demişler. Zira eğer Hazret-i Mevlânâ hayatta olsa, anın huzûr-ı şerîfinde küstahâne oturub musahabet edemez idik. Meh-mâ-emken edeb riayetiyle mukayyed olur idik. Öyle olıcak ruhlarından hicâb eylemez misin? Belki hod hicâb edecek ruhlarıdır. Muhabbet ve irâdet da'vâsın idüb dahi yine bu makule evza' eylemek ziyâde bî-edeblikden oldu. Mukayyed olub edebe muhalif amelden perhiz eylemek lâzımdır. F'efhem.

Ba'dehû Çelebi Arif Ahî Mehemed'i kendi haline koymayub yapışub semâ'a çekdi. Anın hatırına geldi ki: Acaba maraza zarar vâki' ola mı deyu fikreder iken Çelebi keşfedüb buyurdu ki:

"Şimdiden sonra fâriğ ol ve semâ'a meşgul ol, tâ sıhhat bulup marazdan halâs olasın" deyüb tesellî eyledi. Ahî Mehemed hemen mübarek ayağına düşüb feryâd eyledi. Ve ol marazdan cemîan halâs oldu.

İmdi bilmek gerekdir ki meclis ve mecma-i merdâne hazır olmak saadet-i uzmâdır. Lâkin âdâbını gözlemek ziyâde lâzımdır.

Çelebi Arif Sivas'a gitmişti. Ahî Mehmed Divâne onu davet etti. Şehrin ileri gelenlerinin de bulunduğu toplantıda Çelebi semâ' ederken herkes ayakda duruyordu. Çelebi, Ahî Mehmed'i de semâ'a çağırdı. Hasta olan Ahî Mehmed, kimsenin ilâcını bulamadığı hastalığına bir zararı olur mu diye düşünürken Çelebi hissetti. "Rahat ol ve kendini semâ'a ver ki sıhhatini kazanıp bu derdden kurtulasın" dedi.

Hız. Mevlânâ'nın, bütün ruhların birleştiği makam olduğuna inanmak gerekir. Onun meclisine saygı, ona saygı demektir. Mevlânâ'nın semâ'ında bazı kimselerin saygı ve edeb dışı davranıp, sevgi ve dilek havasında olduklarını gördük. Sağ olsaydı, onun huzurunda saygısızlık edemezdik. Dikkatli olurduk. Peki onun ruhundan utanmaz mıyız? Dikkatli olup, terbiyeye zıt işlerden sakınmalıyız.

Ahî Mehmed, derdinden hemen kurtuldu. Simdi, bilelim ki erenler meclisine girebilmek saadetin en yücesidir. Lâkin edeb gözetmek şarttır.

Böyle naklolunur ki:

Nureddinzâde Pulad Bey rivayet eder ki... (bir nükteden sonra sürh ile) averde end ki:¹⁹

Amasya'da Mevlânâ Alâüddin ki Hazret-i Mevlânâ hanedanının hulefâsındandır. Zühd ü salâh ile ve tahâret ve rivayet-i kavaid-i şeriat-i garrâda yed-i beyzâsı var idi ve dâmeninden nice hulefâ-i kibar, devlete vâsıl olmuş idi. İttifakı, Çelebi Arif seyahat zamanında mahrûse-i mezkûreye uğrayıb âb u hava vasıtasıyla mizac-ı şerifleri perişan olub, Mevlânâ Alâüddin hizmet kemr-i meyânına muhkem idüb asla dakika fevt eylemedi. Çünkü birkaç gün geçti, sıhhat bulmayub ziyâde za'f hâsıl oldu.

Âhır etibba ittifak eylediler ki "Def'-i zarar ve hıfz-ı mizac-ı Ârif-i Ekber için bir mikdar şarab karışmış şerbet tenâvül eylemek lâzımdır" deyû ikdam eylediler. Fukara ve yaran ve halife-i mezkûr bu ma'nâdan ziyade i'raz edüb ba'zıları i'tiraz kapusun küşâde eyledi.

¹⁹ Böyle naklolunur ki. (Yay. Haz.)

Bu haber Çelebi Arife yetişti. Hemen filhâl kalkub halvete girdi. Onbeş gün mikdârı hiç taam yemedi ve kimseye yol vermeyib râz açmadı. Ne mertebe ilhah ve ikdam ki eylediler, kabul itmeyüb âhırü'l-emr buyurdu ki:

“Bizim yârânımız bizi nân u âb ile ve taam u şarab ile diri sanurlar ve bizim mestliğimizi şarab ve kebabdan kıyas iderler amma,

“Ebütü inde-Rabbî²⁰

hadîs-i şerifinden gafillerdir” deyüb safâ-i hatır ele getürüb cûş u hurûş zuhur edüb cum‘a namazından sonra semâ‘a şuru‘ edüb, ashâb ve ahabbâb vecd ü hâlette germ olmuşlar iken nâgâh Çelebi Arif semâ‘dan çıkub öyle na‘ra urdu ki cemîan lâ-ya‘kil oldular. Cenâb-ı Çelebi Arif semâ‘ın devrini aksine idüb gûnagûn revîşler ve şûrişlerden fâriğ olub ve bu rubaî‘yi bedîhe inşâ buyurdu:

Ânan ki ber âsmân-ı devlet mâhend

Ber tehte-i şatranç-ı melâmet şâhend

V’ânan ki sırr-ı in sohen âgâhend

Gomrâh-i halâyikend u hod ber râhend

Ba‘dehû meğer ol diyarda olan semâ‘hane fevkânî imiş. Etrafında pencereleri var imiş. Dıvarın dibinden âb-ı gur salâbetle akub, birşey ol suyun heybetinden emin değil imiş. Hemen vücûd-ı şerîfini pencereden âb-ı gur’e bırakub üstüne bağdaş kurub oturub su alub giderdi.

Mevlânâ İmadüddin ye Şeyh Hüsamüddin suyun kenarına düşüb tazarru‘ idüb, “Hüdâvendigâr’ın rûh-ı pâki hürmetine ihsan eyle, gel taşra çık!” derler idi.

Çelebi Arif murabba‘ oturub mezkûrânı bî-huzur olmak tarikiyle itab ederdi:

“Benden ne istersiz?” deyüb kelimatların reddederdi.

Mezkûrân feryâd idüb niyaz iderler idi: “Rûh-ı pâk-i Mevlânâ-i Büzürk hürmetine kenara gel ve valde-i muazzamayı gam u gussâ deryasına gark eyleme ve bâdiye-i talebde sergerdân olan biçâreleri zülâl-i visâlınden mahrum eyleme!” deyüb gûnagûn kasem zikrederek Hak Sübhanehû ve Tealâ inayet idüb kenara çıktı. Hemen buyurdu ki:

“Bir müşk ziyade eski şarab getüreler” emriyle hazır eylediler. Halvet-i hararetiyle ve riyazet susuzluğundan sabredemeyüb ol tulumu cemîan içüb asla bakî kalmadı. Miktar da bir katır dengi ağırlığınca var idi. Asla bir kimesne men‘etmeğe kaadir olmadı. Averde end ki,²¹ Hazret-i Çelebi Arif şehirden çıkub gitti. Ba‘dehû iki nöbet zaviyesine ateş düşüb ihrak vâki‘ olub, az günde perîşân olub inkâr ve i‘tiraz edenlerden eser kalmadı.

Sahib-i *Menâkıbü'l-Ârifîn* Ahmed Eflâkî vasiyyet idüb buyururlar ki, bu nevi‘ hikâyâtın tafsilî ve vâkiât ve havadis, Hak Tealâ kaza ve kaderinin esrarındandır.

Yine âlim-i esrar olanlar yekrek bilürler, belki biz asla bilmeziz. Nihayet umûmen kıssadan hisse bu mikdar kıyas olunmak lâzımdır ki, merdân-ı Huda nâmı zikrolunan makamda ve kendilerin vücûd-ı kesîrül-berekâtları huzurunda terk-i edeb eylemeyüb ve kendüsü efdal ve a‘lem addeylemeyüb bir cüz’ice hâlet-i muhtasara mağrur olub beraberlik da‘vasın eylemiyesin. Meh-mâ-emken irşâd ve işaretleriyle âmil olasın ve hizmet-i pür-rahmetlerinde vâki‘ olan kusur ve noksan ile mukirr olub daima istigâse ve istiğfardan dûr olmayasın. Ve müdam-ı erbâb-ı maanînin senden hoşnûd olmaları tevfikini Melik-i Müsteân’dan talep eyleyesin ve kerâmâtlarına inkârdan be-gâyet hazer²² üzre olasın. Tâ saadet-i dâireyni şikâr edesin. Vesselam.

²⁰ “Babam, Rabb'im inindedir”. (Yay. Haz.)

²¹ Böyle naklolunur ki. (Yay. Haz.)

²² Aslında *hazez*. (Yay. Haz.)

Seyahati sırasında Amasya'ya giden Çelebi Arif, orada hastalandı. Hz. Mevlânâ'ya mensup Mevlânâ Alâeddin adındaki ulu kişi Arif'i misafir edip hizmetine koştı. O ise gitgide fenalaşıp zayıfladı. Tek başına bir yere kapandı, yemedi içmedi. Onbeş gün, birşey yemesi ve şarap içmesi için ısrar ettiler. Sonunda dedi ki: "Dostlarımız bizi ekmek ve yemek yüzünden diri sanıyorlar. Bizim sarhoşluğumuzu şarap ve kebabdan biliyorlar"; sonra gönül rahatlığı ile kalkıp coşarak semâ' etti. Arkasından, semâ'hânenin yanından akan coşkun ırmağa kendini attı. Suyun üstünde oturdu ve akmaya başladı. Çıkması için çok yalvardılar. Çıktı ve bir tulum dolusu şarabı sonuna kadar içti. Kimse mâni olamadı. Çelebi Arif şehirden ayrıldı. Bir zaman sonra o yere yıldırım düşerek yandı ve tekke dağıldı. Onu anlamayanlardan eser kalmadı.

Bilmek lâzımdır ki; Tanrı erlerinin makamında ve onun huzurunda insanın saygıyı elden bırakmayıp, kendini ermişlerle kıyas etmemesi gerekir.

Yine *Nefahatü'l-Üns*'de, Hakîm Senâî Hazretleri'nin sebep-i tövbeleri beyânında.

Mezkûrdur ki:

Sultan Mahmud Sevüktekin kış faslında küffar diyarından bazısını fetih recâsına asker cem' eylemiş idi. Ve Hakîm Senâî, Sultan Mahmud'un medhine müteallik bir kasîde inşa idüb sunmağa gider iken, bir külhan kapusuna rast geldi. Anda gördü, teklifden birün bir meczub şarab-hârlık ider. Hattâ sâkîsine ikdam ider ki "Sultan Mahmud Sevüktekin körlüğüne bir kadeh doldur, nûş edeyim." Sâkî de ana, "Sultan Mahmud, padişâh-ı İslâm-penah bir merd-i gâzîdir. Niçin rağbetsizlik idersin?" deyince divâne dedi ki:

"Anınçun rağmına isterim ki Allah-ü Teâlâ'nın bahşişine şâkir değildir. Zira taht-ı tasarrufunda olan emlâke kanaat etmeyüb ve reaya ve berâyâsının zabtında adl eylemedin küfran-ı nîmetlik idüb, bir memleket dahi taleb eder" deyüb kadehi alub nûş eyledi. Ba'dehû yine sâkiye dedi ki:

"Hakîm Senâî'nin körlüğüne bir kadeh dahî doldur".

Yine sâkî dedi ki:

"Hakîm Senâî bir lâtif-tabiat, âlim, fâzıl, arif, şâir kimesnedir. Niçin böyle dersin?"

Divâne dedi ki:

"Eğer ol merd-i arif olaydı, bir amel'e meşgul olurdu ki dünyada ve âhirette fâidesi olurdu. Menfaatine yaramaz lâf u güzâf ile kâğıtlar doldurub ömrünü zâyi' eylemez idi. Belki ne için halk olunduğun fikreder idi" deyince, Hakîm Senâî divânenin kelimatın istima' idüb mütegayyirü'l-hâl olub ol şarab-hâr meczûb'un irşâd ve işaretiyle gaflet sarhoşluğundan ayılıub akl-ı miadı ele getürdü. Tâib olub tarîk-i Hakk'a sülûk idüb, ibâdetle meşgul oldu. Külhan'da şürb-i hamre mübtelâ olan divâne bu kısım kelimât eylemek âkil olmasına delâlet eder. Lâkin, muhabbetullahda merdanedir.

Sultan Mahmut Sevüktekin (Gazneli Mahmut) bir sefere hazırlanmak üzere asker toplamıştı. Hakîm Senâî de Sultan Mahmud'a bir kasîde yazmış, kendisine götürüyordu. Bir külhan kapısında kendinden geçmiş şarab içen birini gördü. Kendisine şarab doldurana diyordu ki: "Bir kadeh daha doldur, Sultan Mahmud'un körlüğü için içeyim". Yanındaki soruyordu: "Yiğit ve büyük padişah için neden böyle söylüyorsun?" Adam cevap veriyordu: "Çünkü o, Allah'ın verdiklerine şükretmiyor. Bunca devlete

sahipken bir memleket daha istiyor". Sonra tekrar bir kadeh isteyip, "Bir kadeh de Hakîm Senâî'nin körlüğü için doldur" diyordu. Beriki gene, "Hakîm Senâî iyi huylu, bilgili, faziletli, tanınmış bir şair kimsedir, neden böyle dersin?" diye soruyordu. "Eğer o, bilgili bir yiğit olsaydı, dünyada ve ahirette faydası olan bir işle uğraşır. İşe yaramaz birtakım kâğıtlar doldurup ömrünü ziyan etmezdi. Belki (hiç olmazsa) neden yaratıldığını düşünürdü". Hakîm Senâî bunları duydu ve gaflet sarhoşluğundan ayılıp Hak yoluna yöneldi. Külhanda şarap içip sarhoş olan delinin aklı başında olması icap eder. Ama Allah sevgisinde mert davranışlı olduğu muhakkaktır.